Sveučilište u Zagrebu

Hrvatski studiji

Preddiplomski studij latinskog jezika

2. godina, 3. semestar

Šime Demo

Latinski jezik 3

- skripta -

Zagreb, 2016.

Sadržaj

1. SEMANTIČKI KONJUNKTIV 5

2. PARTICIP POSLIJEVREMENOSTI AKTIVA 8

TVORBA I ZNAČENJE 8
AKTIVNA PERIFRASTIČNA KONJUGACIJA (APK) 9

3. SLAGANJE VREMENÂ *(CONSECUTIO TEMPORUM)* 11

SLAGANJE VREMENA – HRVATSKI I LATINSKI 11
GLAVNA I HISTORIJSKA VREMENA 11
SLAGANJE VREMENA – OSNOVNA PRAVILA 11
IZRICANJE POSLIJEVREMENOSTI 13
ODSTUPANJA OD SLAGANJA VREMENA 15

4. GERUNDIV 18

TVORBA 18
GERUNDIV KAO PARTICIP NUŽNOSTI 18
PASIVNA PERIFRASTIČNA KONJUGACIJA (PPK) 19

5. GERUND 22

TVORBA 22
ZNAČENJE I UPOTREBA 22
GERUNDIV KAO PRIDJEVSKI OBLIK GERUNDA 22
UPOTREBA POJEDINIH PADEŽA 23

6. SUPIN 27

AKUZATIV 27
ABLATIV 27

7. SUBJEKT I NJEGOVI KOMPLEMENTI 29

SUBJEKT 29
KOMPLEMENTI SUBJEKTA U NOMINATIVU 30
KOMPLEMENTI SUBJEKTA U DATIVU 31
KOMPLEMENTI SUBJEKTA U GENITIVU 32

8. NOMINATIV S INFINITIVOM (*NOMINATIVUS CUM INFINITIVO*, NCI) 33

9. UPOTREBA AKUZATIVA 37

IZRAVNI (DIREKTNI) OBJEKT 37
OSTALI OBJEKTI 38
PRILOŽNE OZNAKE 39
AKUZATIV KAO KONEKTOR 40

10. AKUZATIV S INFINITIVOM (*ACCUSATIVUS CUM INFINITIVO,* ACI) 41

PREVOĐENJE 41
STRUKTURNE OSOBINE 42
KADA SE JAVLJA 44

11. UPOTREBA DATIVA 46

OBVEZATNI OBJEKT 46
NEOBVEZATNI OBJEKT 47
DATIVUS AUCTORIS 48
PASIV GLAGOLÂ S OBJEKTOM U DATIVU 48

12. UPOTREBA GENITIVA 50

OBJEKTI 50
PRILOŽNE OZNAKE 51

1. Semantički konjunktiv

Indikativ služi prvenstveno za jednostavno opisivanje stanja stvari iz govornikove okoline. Ako upotrijebi konjunktiv, govornik može izraziti vlastitu nesigurnost, neodlučnost ili želju, ili pak činjenicu da je stanje stvari samo moguće. Tako upotrijebljen konjunktiv ima različito značenje od indikativa i zato ga nazivamo **semantičkim konjunktivom**. Prevodimo ga na različite načine (mogućnost, želja, zapovijed, neodlučnost...).

> Međutim, u nekim vrstama zavisnih rečenica stoji konjunktiv bez obzira na to ima li on ili nema različito značenje od indikativa. Takav konjunktiv, koji se pojavljuje zato što se radi o određenom tipu zavisne rečenice, nazivamo **gramatičkim konjunktivom**. On se najčešće prevodi indikativom.[1]

Semantički konjunktiv izriče **mogućnost, neodlučnost, želju** ili **naredbu**.

A. mogućnost (potencijalni konjunktiv): prevodi se našim kondicionalom ili pomoću modalnoga glagola "moći". Niječe se negacijama ***non, minime, nec*** itd.

a. Za **mogućnost u sadašnjosti** rabe se 1. i 3. konjunktiv.

> *Quis stellas caeli enumeret?* Tko bi mogao izbrojati zvijezde na nebu?
>
> *Quis hoc non dederit? (Cicero)* Tko to ne bi dao?
>
> *Dixerit aliquis…* Netko bi rekao (Netko bi mogao reći)…

b. Za **mogućnost u prošlosti** rabe se 2. i 4. konjunktiv.

> *Vellem….* Mogao sam htjeti…
>
> *Mirarentur omnes adstantes.* Svi koji su ondje stajali mogli su se čuditi.

1. *Haud facile discerneres exercitum ab exercitu.*
2. *M. Catonem ignorans in balneo quidam percussit imprudens (quis enim illi sciens faceret iniuriam?). (Seneca)*
3. *Nemo umquam sine magna spe immortalitatis se pro patria offerret ad mortem. (Cicero)*
4. *Quis hoc dubitet?*
5. *"Stultum hominem", dixerit quispiam. (Cicero)*
6. *Ut corpora nostra lente augescunt, cito extinguuntur, sic ingenia studiaque oppresseris facilius quam revocaveris. (Tacitus)*
7. *Valerius cotidie cantabat; erat enim scaenicus: quid faceret aliud? (Cicero)*

[1] U pretklasičnim razdobljima razvoja latinskoga jezika nisu postojale zavisne rečenice s konjunktivom. One su nastale od semantičkoga konjunktiva u nezavisnim rečenicama (*Venias! Iubeo.* "Dođi! Naređujem [to]." > *Venias iubeo.* "Naređujem da dođeš.").

B. **<u>neodlučnost</u> (deliberativni konjunktiv)**. Rabi se u **pitanjima** u kojima se govornik ne može odlučiti između više mogućnosti (za sadašnjost 1. konjunktiv, za prošlost 2. konjunktiv).

> *Utrum superbiam prius commemorem an crudelitatem?* Da li da prvo govorim o bahatosti ili o okrutnosti?

8. *O, me perditum! Rogem te ut venias? Non rogem? (Cicero)*
9. *Quid agerem?*
10. *Quid proelia aut expeditiones hibernas, oppida excisa aut recepta enumerem? (Sallustius)*
11. *Quo me, miser, conferam? Quo me vertam? (Cicero)*
12. *Quo nunc me vertam? (Cicero)*
13. *Utrum moenibus nos defendamus an obviam eamus hostibus? (cf. Nepos)*

C. **<u>želja</u> (optativni konjunktiv)**: Često ima čestice *utinam*, *ut* (o da, kamo sreće). Negacija je većinom ***ne***.

a. Za **ispunjivu želju** 1. konjunktiv.

> *Stet haec urbs.* Neka stoji ovaj grad.

b. Za **neispunjivu želju u sadašnjosti** 2. konjunktiv, a **u prošlosti** 4. konjunktiv.

> *Utinam adesse posset Panaetius!* Kad bi Panetije mogao biti ovdje!
>
> *Utinam te di prius perdidissent.* Kamo sreće da su te bogovi prije ubili.

14. *O, mihi praeteritos referat Iuppiter annos! (Vergilius)*
15. *Utinam istam calliditatem hominibus di ne dedissent, qua perpauci bene utuntur. (Cicero)*
16. *Utinam modo conata efficere possim! (Cicero)*
17. *Utinam ne era errans mea domo efferret pedem. (Rhetorica ad Herennium)*
18. *Valeant, valeant cives mei: sint incolumes, sint florentes, sint beati. (Cicero)*

D. **<u>zamjena za imperativ</u>:** Niječe se riječju ***ne***.

a. **<u>poticaj</u> (adhortativni konjunktiv)** u 1. l. mn. prvog konjunktiva.

> *Amemus patriam.* Ljúbimo domovinu.

b. **<u>zapovijed</u>** ili **<u>zabrana</u> (jusivni** ili **prohibitivni konjunktiv)** u 2. i 3. l.: 1. konjunktiv za blažu zapovijed i zabranu, a 3. konjunktiv za strožu zabranu.[2]

[2] Konjunktiv koji izriče naredbu samo naizgled, a zapravo se radi o dopuštenju, naziva se koncesivnim konjunktivom. *Sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium vitiorumque princeps; at est bonus imperator. (Cicero)* Neka je lopov, neka je prijestupnik, neka je predvodnik u svim zločinima i porocima – ali, dobar je upravitelj.

> *Donis impii placare audeant deos.* Neka se bezbožnici odvažuju darovima umirivati bogove.
>
> *Ne transieris Hiberum!* Da nisi prešao Hiber!

19. *Haec sit propositi nostri summa: quod sentimus, loquamur; quod loquimur, sentiamus: concordet sermo cum vita. (Seneca)*
20. *Mulier ad eam rem divinam ne adsit, neve videat quo modo fiat. (Cato)*
21. *Ne difficilia optemus.*
22. *Ne vos mortem timueritis!*
23. *Omnia humana placate et moderate feramus. (Cicero)*
24. *Praeceptor interrogantibus libenter respondeat. (Quintilianus)*
25. *Sit discordiarum finis aliquando, a diuturnis dissensionibus conquiescamus. (Cicero)*
26. *Suum quisque noscat ingenium. (Cicero)*
27. *Tu eum nec nimis valde nec nimis saepe laudaveris. (Cicero)*

Dedal odlučuje s Ikarom pobjeći s Krete

Daedalus interea Creten longumque perosus
exilium tactusque loci natalis amore
clausus erat pelago. 'Terrae viam', inquit, 'et undae
obstruant: at caelum certe patet; ibimus illac:
omnia possideat, non possidet aëra Minos.' (cf. Ovidius)

Tibula ne zanima zgrtanje novca

Divitias alius fulvo sibi congerat auro
et teneat culti iugera multa soli,
quem labor adsiduus vicino terreat hoste,
Martia cui somnos classica pulsa fugent.
Me mea paupertas vita traducat inerti,
Dum meus adsiduo luceat igne focus. (Tibullus)

2. Particip poslijevremenosti aktiva

Tvorba i značenje

Particip poslijevremenosti aktiva (particip futura, *participium futūri*) može se dobiti od participa prijevremenosti (perfekta) pasiva tako da se završetak *-us, -a, -um* zamijeni završetkom ***-ūrus, -ūra, -ūrum***, a daljnja je deklinacija jednaka pridjevima na *-us, -a, -um* (npr. *bonus*).[3]

*facio, 3. feci, fact**um*** ⇒ *fact**ūrus***
*defendo, 3. defendi, defens**um*** ⇒ *defens**ūrus***
*iubeo, 2. iussi, iuss**um*** ⇒ *iuss**ūrus***
*do, 1. dedi, dat**um*** ⇒ *dat**ūrus***
*formo, 1. [formāvi, formāt**um**]* ⇒ *format**ūrus***
*punio, 4. [punīvi, punīt**um**]* ⇒ *punit**ūrus***
sum, esse, fui ⇒ ***futūrus, a, um***[4]

Particip poslijevremenosti aktiva ima značenje **poslijevremene aktivne radnje**, tj. radnje za koju očekujemo da će se izvršiti nakon radnje glavnoga glagola.

> *…ad suos tranavit, rem ausus plus famae **habituram** ad posteros quam fidei. (Livius)* …preplivao je k svojima, odvaživši se na čin koji će među budućim naraštajima biti više slavan negoli prihvaćen kao istinit.

Ovaj particip također izriče radnju koju netko **namjerava** izvršiti ili za koju **je odlučeno** da će se izvršiti.

> *Dic mihi **dormituro**: "Potes non expergisci". (Seneca)* Meni koji namjeravam ići na spavanje, reci: "Mogao bi se ne probuditi".
>
> *Ave, imperator, **morituri** te salutant! (Suetonius)* Zdravo, zapovjedniče, pozdravljaju te oni koji će umrijeti (= za koje je odlučeno da će umrijeti).

[3] On se ne navodi među osnovnim oblicima glagola jer se gotovo svi participi poslijevremenosti mogu dobiti na isti način od participa prijevremenosti.
[4] Postoje glagoli koji nemaju treću osnovu, ali imaju particip poslijevremenosti, npr. *praesto, 1. stĭti, – (praestatūrus), egeo, 2. egui, – (egitūrus), caleo, 2. – (calitūrus), doleo, 2. dolui, – (dolitūrus), iaceo, 2. iacui – (iacitūrus).*

28. *Stultus est qui, empturus equum, non ipsum inspicit, sed stratum eius et frenos. (Macrobius)*

Kao i ostali participi, može se **prevoditi pridjevom**, **imenicom**, **prijedložnim izrazom** ili **cijelom rečenicom**. Međutim, valja zapamtiti da je on, kao i ostali participi, uvijek pridjev. Stoga se s riječju koju dopunjava slaže u rodu, broju i padežu.

*Darius Cyri filiam in matrimonium recepit, regnum **firmaturus**. (Iustinianus)* Darije je oženio Kirovu kćer u namjeri da ojača kraljevstvo (jer je namjeravao ojačati kraljevstvo).

29. *Vitellius suasit senatoribus, ut legatos mitterent pacem petituros. (Suetonius)*
30. *Tunc nemo parcit morituro nec cuiquam moriturus.*[5] *(Curtius)*

Neki su participi poslijevremenosti postali imenice (supstantivirali su se), izgubivši svojstva participa *(cultura, scriptura, natura).*

Aktivna perifrastična konjugacija (APK)

Ako se participu poslijevremenosti pridruži glagol ***sum***, nastaje **aktivna perifrastična konjugacija** (*coniugātio periphrastĭca actīva*).[6]

Particip poslijevremenosti u APK je **atribut** subjekta i slaže se s njime u rodu, broju i padežu.

*Bellum **scripturus sum**, quod populus Romanus cum Iugurtha, rege Numidarum, gessit. (Sallustius)*

Kanim opisati rat koji je rimski narod vodio s numidskim kraljem Jugurtom.

*Omnia quae **ventura sunt** in incerto iacent. (Seneca)* Sve što će doći leži u nesigurnosti.

31. *M. Scaurus petiturus consulatum est.*
32. *M. Pinari, num, si contra te dixero, mihi male dicturus es, ut ceteris fecisti? (Cicero)*
33. *Quidquid ex Agricola amavimus, quidque mirati sumus, manet mansurumque est in animis hominum. (Tacitus)*

APK se obično prevodi na sljedeći način:

- Glagol koji je u participu stavi se u **infinitiv**.
- Glagol *sum* zamijeni se nekim od naših glagola **hoću, namjeravam, kanim, voljan sam, jesam** u obliku u kojem je glagol *sum*.

[5] Deponentni glagoli imaju aktivni oblik i značenje u **participu istovremenosti**, **participu poslijevremenosti, infinitivu poslijevremenosti, akuzativu supina** i **gerundu**.

[6] Grčka riječ *períphrasis* znači "opisivanje", pa se i perifrastična konjugacija ponekad naziva opisnom. Perifrastični se oblici zovu tako jer neizravnije, opisno izriču ono što ostali oblici izriču izravnije, jednom riječju (npr. *quaerimus*).

Cum apes iam ***evolaturae sunt****, consonant vehementer. (Varro)* Kad pčele već namjeravaju odletjeti, snažno zazuje.

Relicturi *omnes agros* ***erant****. (Cicero)* Svi su kanili napustiti polja.

Demonstrabimus ea, quae ***dicturi erimus****. (Cicero)* Pokazat ćemo ono što ćemo biti voljni govoriti.[7]

34. *Omnia, quae ventura sunt, in incerto iacent: protinus vive. (Seneca)*
35. *In tria tempora vita dividitur: quod fuit, quod est, quod futurum est. Ex his, quod agimus breve est, quod acturi sumus dubium, quod egimus certum. (Seneca)*

APK se kroz vremena i načine mijenja onako kako se mijenja glagol *sum*: (tako će od *quaero, 3. quaesivi, quaesitum* 1. l. jed. prezenta glasiti *quaesiturus sum*, 2. l. jed. imperfekta *quaesiturus eras*, za ženski rod *quaesitura eras* itd.)[8].

Fasces ipsi ad me ***delaturi fuerunt****. (Cicero)* Sami su bili voljni donijeti mi fasce.

36. *Ceterum illi, qui ascensuri erant, praedocti ab duce arma ornatumque mutaverant. (Sallustius)*

NB: U 2. konjunktivu umjesto *essem, esses*... mogu se rabiti i oblici ***forem, fores...***

APK ima i objekte i priložne oznake koje ima glagol iz kojega je izvedena.

Morere, Diagora; non enim ***in caelum*** *ascensurus es. (Cicero)* Umri, Dijagoro; nećeš, naime, uzaći na nebo.

37. *Num in hac cotidiana urbanaque vita operam tuam forensem, consilium, auctoritatem nobis es antelaturus? (Cicero)*
38. *Tam demens est qui timet, quod non est passurus, quam qui timet, quod non est sensurus. (Seneca)*

[7] Subjekt je u muškom rodu (misli se na govornike).
[8] Pripazite na množinu: *quaesituri, ae, a sumus*...

3. Slaganje vremenâ *(consecutio temporum)*

Slaganje vremena – hrvatski i latinski

Hrvatski – **apsolutna** upotreba	glavna radnja	**vremenski odnos**
Još ne znamo što **su** poslanici **učinili**.	sadašnjost	**prijevremenost**
Još nismo znali što **su** poslanici **učinili**.	prošlost	**prijevremenost**
Još nećemo znati što **su** poslanici **učinili**.	budućnost	**prijevremenost**

Latinski – **relativna** upotreba	glavna radnja	**vremenski odnos**
*Nondum scimus quid legati **egerint**. (cf. Cicero)*	sadašnjost	**prijevremenost**
*Nondum sciebamus quid legati **egissent**.*	prošlost	**prijevremenost**
*Nondum sciemus quid legati **egerint**.*	budućnost	**prijevremenost**

Glavna i historijska vremena

	glavna (sadašnjost i budućnost)	**historijska** (prošlost)
indikativi	prezent, futur I. i futur II., prezentski perfekt[9]	imperfekt, perfekt, pluskvamperfekt
	historijski prezent, prezent u pismima	
konjunktivi	1. kon., 3. kon. (potencijalni i prohibitivni, te izvedeni iz prezentskih perfekata)	2. kon., 3. kon. (ostali), 4. kon.
ostalo	I. i II. imperativ	historijski infinitiv

Slaganje vremena – osnovna pravila

glavna rečenica	***glavno vrijeme***	***historijsko vrijeme***	
zavisna rečenica	**1. konjunktiv**	**2. konjunktiv**	*istovremenost*
	3. konjunktiv	**4. konjunktiv**	*prijevremenost*
	1. konjunktiv ili **APK** (*sim, sis…*)	**2. konjunktiv** ili **APK** (*essem, esses…*)	*poslijevremenost*

[9] Glagoli kod kojih je naglašeno stanje sadašnje perfektivnosti (*novi, cognovi, coepi, didici, audivi, reverti, oblitus sum, statui, decrevi…*) ponašaju se kao glavno vrijeme. Ostali glagoli upotrijebljeni u perfektu kojima posljedica traje do sadašnjosti ponajviše predstavljaju historijsko vrijeme.

Glavna vremena:

Istovrem.	*Quaerit filius, quid pater **dicat**.* Sin pita što otac **govori**.
	*Quaeret filius, quid pater **dicat**.* Sin će pitati što otac **govori**.
Prijevrem.	*Quaerit filius, quid pater **dixerit**.* Sin pita što **je** otac **govorio / rekao**.
	*Quaeret filius, quid pater **dixerit**.* Sin će pitati što **je** otac **govorio / rekao**.

*Nescis quantas vires virtus **habeat**. (Cicero)* Ne znaš kakvu snagu ima krepost.

*Laudat Africanum Panaetius quod **fuerit** abstinens. (Cicero)* Panetije hvali Afričkoga jer je bio umjeren.

*Quantae curae tibi meus honos **fuerit**, cognovi ex meorum omnium litteris. (Cicero)* Koliko ti je na brizi bila moja čast znam iz pisama svih mojih bližnjih.

*De te homines quid **sentiant** experti sumus. (Cicero)* Uvjerili smo se u to što ljudi misle o tebi (autor još uvijek nosi to iskustvo).

Historijska vremena:

Istovrem.	*Quaesivit filius, quid pater **diceret**.* Sin je pitao što otac **govori**.
	*Quaesiverat filius, quid pater **diceret**.* Sin je bio pitao što otac **govori**.
Prijevrem.	*Quaesivit filius, quid pater **dixisset**.* Sin je pitao što **je** otac **govorio / rekao**.
	*Quaesiverat filius, quid pater **dixisset**.* Sin je bio pitao što **je** otac **govorio / rekao**.

*Mihi dubium numquam fuit quin tibi **essem** carissimus. (Cicero)* Nikad kod mene nije bilo sumnje da sam ti vrlo drag.

*Cum primi ordines hostium **concidissent**, tamen acerrime reliqui resistebant. (Caesar)* Premda su prvi redovi neprijateljâ pali, ostali su se ipak vrlo žustro borili.

*Saepe expertus sum quantum me **amares**. (Cicero)* Više sam se puta uvjerio u to koliko me ljubiš (to se događalo u prošlosti).

Prevedite:

39. *Utrum nescis quam alte ascenderis an pro nihilo id putas? (Cicero)*
40. *Ea autem adhibita doctrina est quae vel vitiosissimam naturam excolere possit. (Cicero)*
41. *Viri fortes didicerunt quam sit pulchrum tyrannum occidere. (imati tu spoznaju – u sadašnjosti) (cf. Cicero)*

Dopunite odgovarajućim oblikom konjunktiva:

42. *Nec, mea qui [tko će] digitis lumina* _____ *(condo), erit. (Ovidius)*
43. *Tu ne quaesieris ... quem tibi di finem* _____ *(do). (Horatius)*
44. *Omnes Verres certiores facit quid opus* _____ *(sum). (Cicero)* [*opus est* – potrebno je, *certiorem facio* – obavijestiti]
45. *[Epaminondas] quaesivit salvusne* _____ *(sum) clipeus. (Cicero)*

Prevedite na latinski zavisnosloženim rečenicama koje zahtijevaju konjunktiv:

46. Ondje se pokazalo koliku snagu ima srdžba.
47. Svakoga se dana uvečer prisjećam što sam rekao, čuo i učinio.
48. Ti si najbolji svjedok kako sam zauzet bio. (Cicero)
49. Ne znam koju je odluku donio ili donosi naš Gnej. [donositi odluku – *consilium capio*]

Izricanje poslijevremenosti

1) **1. konjunktiv** (uz glavno vrijeme) / **2. konjunktiv** (uz historijsko vrijeme):
   a) glavni glagol ili smisao rečenice **najavljuju ideju poslijevremenosti** (zavisne željne, jusivne i namjerne rečenice, rečenice uz izraze straha, sprečavanja, odluke, naredbe, očekivanja, mogućnosti...)

   *[Vercingetorix Gallos] hortatur ut communis libertatis causa arma **capiant**. (Caesar)* Vercingetorig potakne Gale da radi zajedničke slobode ustanu na oružje.

   *[Laelius] veniebat ad caenam, ut **satiaret** desideria naturae. (Cicero)* Lelije je dolazio na večeru da zadovolji prirodne potrebe.

   b) glagol u zavisnoj rečenici **ne tvori particip poslijevremenosti** ili stoji u **pasivu** (često se koriste glagol ***possum***, prilozi ***mox, brevi*** uskoro, ***post*** naknadno i sl.)

   *Sapientis est enim proprium nihil quod **paenitere possit** facere. (Cicero)* Svojstvo je, naime, mudraca ne činiti ništa zbog čega će se pokajati.

   *Non dubito quin brevi **timeas**.* Ne sumnjam da ćeš se uskoro bojati.

   *Non dubitabam quin mox Caesar **interficeretur**.* Nisam sumnjao da će Cezar uskoro biti ubijen.[10]

2) **APK sa *sim, sis...*** (uz glavno vrijeme) / **APK s *essem, esses...*** (uz historijsko vrijeme):
   a) zavisne **izričnе** i **upitne** rečenice

[10] Antički gramatičari predlažu konstrukcije ***futurum sit, ut... (fore, ut...)* + 1. kon.** (glavno vrijeme) / ***futurum esset, ut... (fore, ut...)* + 2. kon.** (historijsko vrijeme). *Non dubito quin* ***futurum sit, ut*** *te* ***paeniteat***. Ne sumnjam da ćeš se pokajati. *Non dubitabam quin* ***futurum esset ut disceres***. Nisam sumnjala da ćeš naučiti.

b) **izrazi sumnje** (*dubito* ...)

c) ponekad **izrazi straha** (*timeo*...)

d) **naglašavanje poslijevremenosti**

> *Exponemus quas res **laudaturi simus**, aut **vituperaturi**. (Cicero)* Reći ćemo koje ćemo stvari pohvaliti, a koje prekoriti.
>
> *Antea dubitabam **venturaene essent** [legiones], nunc mihi non est dubium quin ... **venturae non sint**. (Cicero)* Prije sam sumnjao hoće li legije doći, sada ne sumnjam da neće.
>
> *[Xerxes] lacrimas profudit, quod intra centum annos nemo ex tanta iuventute **superfuturus esset**. (Seneca)* Kserkso je prolio suze jer kroz sto godina nitko od tolike mladosti nije imao preživjeti.

Predbuduća i skorašnja buduća radnja: **3. konjunktiv** (uz glavno vrijeme) / **4. konjunktiv** (uz historijsko vrijeme).

> *Non dubito brevi opus **perfecerit**.* Ne sumnjam da će uskoro dovršiti posao.
>
> *Non dubitabam quin opus **perfecisset** antequam mortuus est.* Nisam sumnjao da će dovršiti posao prije no što umre.

Prevedite:

50. *Non vir bonus ac iustus haberi debet qui, ne malum habeat, abstinet se ab iniuria. (Cicero)*
51. *Timebam ne evenirent ea quae acciderunt. (Cicero)*
52. *Gallinae pennis fovent pullos, ne frigore laedantur. (cf. Cicero)*
53. *Sed precor, ut possim tutius esse miser. (Ovidius)*
54. *Tam ea res est facilis, ut [da] innumerabilis natura mundos effectura sit, efficiat, effecerit. (cf. Cicero)*

Dopunite odgovarajućim oblikom konjunktivnog izraza za poslijevremenost:

55. *Incertum est quam longa cuiusque nostrum [svakoga od nas] vita _____ (sum). (Cicero)*
56. *Graeci in conviviis solent nominare cui poculum _____ (trado). (Cicero)*
57. *Magnopere vos et hortor et moneo ut his aliquando _____ (consulo). (Cicero)*
58. *Galli, nisi [ako ne] _____ (perfringo) munitiones, de omni salute desperant. (Caesar)* [*de omni salute despero* – izgubiti svaku nadu u spas]

Prevedite na latinski zavisnosloženim rečenicama koje zahtijevaju konjunktiv:

59. *Postao sam zaštitnik da Sekst Roscije ne bi bio sasvim napušten.*
60. *Niste znali može li se to dogoditi.*
61. *Nisam znao hoće li otac doći.*
62. *Ne sumnjam da će kuća biti prodana.*
63. *Pitao je tko će biti sljedeći konzul.*

Odstupanja od slaganja vremena

Slaganje vremena nije uvijek važeće pravilo, već tendencija, tako da se odstupanja mogu objasniti na različite načine.

Posljedične rečenice:

a) **1. konjunktiv** ako **posljedica traje do sadašnjosti**
b) **2. konjunktiv** ako se naglašava **trajnost** i **istovremenost**
c) **3. konjunktiv** ako **se posljedica ne dovodi u vremensku vezu s glavnom radnjom** – puka činjenica da ta posljedica postoji

> *[Verres] Siciliam per triennium ita vexavit, ut ea restitui in antiquum statum nullo modo* ***possit****. (Cicero)* Ver je kroz tri godine tako izmrcvario Siciliju, da se ona nikako ne može vratiti u prijašnje stanje.
>
> *Alcibiades, contione advocata, sic verba fecit, ut nemo tam ferus* ***fuerit****, quin eius casum* ***lacrumarit****. (Nepos)* Kad je skupština sazvana, Alkibijad je govorio tako da nitko nije bio toliko divlji da nije zaplakao.

Umetnute rečenice (restriktivne te diskursne kao *ut ita dicam, ne erretis*) imaju nezavisni konjunktiv.

> *Sed, quod litteris* ***exstet****, Pherecydes Syrius primum dixit animos esse hominum sempiternos. (Cicero)* Ali, glede onoga što bi moglo postojati u zapisima, Ferekid sa Sira prvi je rekao da je ljudski duh vječan.
>
> *Antonio, oratorum omnium eloquentissimo, quos quidem ego* ***audierim****, caput praecisum est. (Cicero)* Antoniju, najrječitijem od svih govornika, barem onih koje sam ja mogao slušati, odsječena je glava.
>
> *At est floridior, ut ita* ***dicam****, quam Hyperides, quam Lysias. (Cicero)* Ali rascvjetaniji je, da tako kažem, nego Hiperid, nego Lisija.

Semantički konjunktiv

Ako je konjunktiv u zavisnoj rečenici **semantički** (potencijalni, irealni i dubitativni), tada **se ne pokorava** pravilima *consecutio temporum*.

Quaero a te, cur ego C. Cornelium non ***defenderem****. (Cicero)* Pitam te zašto ne bih bio mogao braniti Gaja Kornelija. (po pravilima slaganja vremena bilo bi *cur … **defenderim*** …zašto nisam branio…, ali ovdje je u pitanju potencijalni konjunktiv).

Česta odstupanja (konjunktiv ovisan o vremenu izricanja ili vremenu u koje nas rečenica prenosi, osobito ako je zavisna rečenica ispred glavne): **uzročne**, **dopusne**, **adverzativne**, **poredbene**, **vremenske**, **supozitivne**, **kompletivne rečenice s *quod*** ...

Hoc quomodo ***acciperent*** *homines, vereor etiam nunc. (Cicero)* Još se i sada bojim [a bojao sam se i u prošlosti] kako to ljudi primaju.

Advenio has miseras, frater, ad inferias, ut te postremo ***donarem*** *munere mortis. (Catullus)* Dolazim, brate, na ovo tužno prinošenje mrtvima, da ti darujem posljednji dar za mrtve [imajući u vidu cilj s kojim je u prošlosti krenuo na put].

Laudantur oratores veteres quod copiose reorum causas ***defendere solerent****. (Cicero)* Drevni su govornici hvaljeni zato što su rječito branili optuženike [hvaljeni su prije kao i sada].

Ea nos, utpote qui nihil ***contemnere soleamus****, non pertimescebamus. (Cicero)* Toga se mi, jer ništa ne preziremo, nismo bojali [naša je stalna osobina ne prezirati ništa].

Prevedite:

64. *Thorius erat ita non superstitiosus* [tako slobodan od praznovjerja], *ut illa plurima in sua patria et sacrificia et fana contemneret; ita non timidus ad mortem, ut in acie sit ob rem publicam interfectus. (Cicero)*
65. *Eloquentiā* [u rječitosti] *nescio an Gracchus habuisset parem neminem. (Cicero)*
66. *Didicit iam populus Romanus quibus se committeret, a quibus caveret* [naučio je u prošlosti]. *(Cicero)*
67. *Miserunt Delphos consultum* [da se posavjetuju] *quidnam facerent. (Nepos)*
68. *Eo facto* [zbog toga] *sic doluit, ut nihil tulerit gravius in vita. (Cicero)*
69. [Servius Tullius] *curavit, quod semper in re publica tenendum est, ne plurimum valeant plurimi. (Cicero)*

Dopunite odgovarajućim oblikom konjunktivnog izraza glagola u zagradi:

70. *Nemo adeo* [toliko] *ferus est, ut* [da] *non mitescere* _____ *(possum).*
71. *[Murena] Asiam sic obiit* [upravljao], *ut* [da] *in ea neque avaritiae neque luxuriae vestigium* _____ *(relinquo).*
72. *Hic quantum in bello fortuna* _____ *(possum) et quantos* _____ *(adfero) casus, cognosci potuit. (Caesar)* [sreća je uvijek moćna u ratu, a ne samo tada]
73. *Cum* [iako] *apud Graecos antiquissimum e doctis genus* ____ *(sum) poetarum..., serius poeticam nos* [Rimljani] *accepimus. (Cicero)*

74. *Quam invisa* _____ *(sum) singularis potentia, cuivis facile intellectu fuit* [lako shvatiti]. *(Nepos)* [moć u jednim rukama uvijek je mrska]

Prevedite na latinski zavisnosloženim rečenicama koje zahtijevaju konjunktiv:

75. Bila je velika rasprava *[contentio]* da li da se brane zidinama ili da idu ususret *[obviam eo]* neprijateljima.
76. Hortenzije je tako gorio od želje za govorenjem, da ni kod koga nikad nisam vidio življu želju.
77. Bilo ih je mnogih koji su se težeći za spokojem povukli od javnih poslova.
78. Ne znam što sam učinio. Ne znam što sam trebao učiniti.

4. Gerundiv

Gerundiv (*gerundīvum*) je glagolski pridjev (particip) pasivnoga značenja, koji se stoga u nekim (osobito starijim) gramatikama naziva *pasivnim participom futura*.

Tvorba

Gerundiv se tvori od prve osnove dodatkom tvorbenog morfema ***-nd-***. Treća i četvrta konjugacija ispred tvorbenog morfema imaju vezni vokal ***-e-***.[11]

Na tako dobivenu osnovu dodaju se pridjevski morfemi 1. klase (1. i 2. deklinacije).[12]

1. amā-re	ama-**nd-*us, -a, -um***
2. docē-re	doce-**nd-*us, -a, -um***
3. scrib-ĕ-re	scrib-**e-nd-*us, -a, -um***
3. *-io* rap-ĕ-re	rapi-**e-nd-*us, -a, -um***
4. punī-re	puni-**e-nd-*us, -a, -um***

> Neki su pridjevi nastali od gerundiva, ali su izgubili gerundivno značenje (*secundus* 'sljedeći', od *sequundus*, tj. *sequor, 3.*; *facundus* 'rječit', od *for, 1.*; *verecundus* 'stidljiv', od *vereor, 2.*). Gerundivi se, kao i ostali pridjevi, mogu i supstantivirati (*legenda* 'stvari koje valja čitati', od *lego, 3.*; *merenda* 'zasluženi obrok', od *mereo, 2.*).

Gerundiv se upotrebljava na dva načina: kao **particip nužnosti** i kao **pridjevski oblik gerunda**.

Gerundiv kao particip nužnosti

Gerundiv kao particip nužnosti ima pasivno značenje, a izriče radnju koja se **mora (treba, valja)** vršiti.

patria amanda domovina koju treba voljeti, *opus finiendum* posao koji valja dovršiti, *mater amanda* majka koju treba voljeti

Ako je negiran, ovaj gerundiv znači radnju koju **ne treba**, ili se **ne smije**, ili se **ne može** vršiti.

[11] U tekstovima iz starijega razdoblja kao vezni vokal upotrebljavao se ***-u-***, koji je ostao u upotrebi u pravničkim formulama *(faci-**u**-nd-us)*. On je i u klasično doba zadržan u gerundivu glagola *eo* (*e-**u**-nd-us*).

[12] Gerundiv je jedini oblik koji i kod deponentnih glagola ima pasivno značenje (*urbs aggredienda* grad koji treba biti napadnut – *aggredior, 3. aggressus sum*).

obligatio non negligenda obveza koja se ne smije zanemariti

79. *Caesar legionem in Morinos ducendam Q. Fabio legato dedit. (Caesar)*
80. *Equorum quattuor milia donanda equitibus divisa sunt. (Livius)*

Pasivna perifrastična konjugacija (PPK)

Ako se gerundivu (participu nužnosti) pridruži glagol ***sum***, nastaje **pasivna perifrastična konjugacija** (*coniugatio periphrastĭca passīva*).
Glagol *sum* u PPK je nositelj predikata, a gerundiv je **komplement** subjekta i stoga uvijek prati njegov rod, broj i padež.

*Avaritiam si tollere vultis, mater eius **est tollenda**, luxuries. (Seneca)* Ako želite ukloniti pohlepu, valja ukloniti njezinu majku – raskoš.

*Quae pessimi et stultissimi decrevere, ea bonis et sapientibus **facienda sunt**. (Seneca)* Ono što su najgori i najgluplji odlučili, to dobri i mudri moraju činiti.

81. *Ratione, non vi, vincenda adulescentia est. (Publilius Syrus)*
82. *Sed iam finis facienda est. (Seneca)*

PPK se prevodi uvođenjem glagola

- **morati** (lično: moram, moraš, mora...) s infinitivom, ili
- **treba da / valja da** (bezlično), tj. objektnom rečenicom.

U prevođenju je moguće zadržati pasivnu konstrukciju ili je transformirati u aktivnu.

1) U **pasivnom** prijevodu subjekt ostaje subjekt, a gerundiv se prevodi pasivno:

   *Ante ad mortem quam ad vitam **praeparandi sumus**. (Seneca)* Treba da prije budemo pripremani za smrt negoli za život. / Moramo prije biti pripremani za smrt negoli za život.

2) Sudionik koji je u aktivnoj rečenici subjekt u PPK stoji najčešće u dativu [tzv. *dativus auctoris*]). Ako konstrukciju želimo prevesti u **aktivu**, taj sudionik postaje u prijevodu subjekt, a latinski subjekt (u nominativu) prevodi se izravnim objektom:

   *Magno mihi animo **strepitus** iste belli circumsonantis **exaudiendus est**. (Seneca)* [*magno animo* – hrabro] Valja da hrabro slušam taj ratni tutanj koji se čuje uokolo. / Moram hrabro slušati taj ratni tutanj koji se čuje uokolo.[13]

[13] Ponekad se izriče izrazom *ab*+Ab.. *A consulibus mea causa **erat suscipienda**. (cf. Cicero)* Konzuli su morali prihvatiti moju parnicu.

83. *Equinum pecus pascendum est in pratis potissimum herba, in stabulis ac praesepibus arido foeno. (Varro)*
84. *Fortes* [prevesti instrumentalom] *sunt habendi* [smatrati] *non qui faciunt, sed qui propulsant iniuriam. (Cicero)*
85. *Ingentis irae exitus furor est, et adeo ira vitanda est, non moderationis causa, sed sanitatis. (Seneca)*
86. *Aliquis vir bonus nobis diligendus est ac semper ante oculos habendus, ut sic tamquam coram illum vivamus et omnia coram illum faciamus. (cf. Cicero)*

Glagoli **"morati"**, **"treba", "valja"** prevode se vremenom u kojem je glagol ***sum***.

Diligentia in omnibus rebus ***est*** *nobis adhibenda. (Cicero)* Treba da u svemu prizovemo marljivost.

Diligentia in omnibus rebus ***erat*** *nobis adhibenda.* Trebalo je da u svemu prizovemo marljivost.

Kao i APK, PPK se kroz vremena mijenja kao glagol *sum (amandi estis, amanda essem...)*.

87. *Domus erat relinquenda.*
88. *Erunt nobis omnia inspicienda.*

Osobito valja paziti na glagole koji kad su u aktivu **nemaju objekt u akuzativu**. Oni **konstruiraju PPK bezlično**.

- *moderor linguae* obuzdavam jezik

Linguae ***moderandum est*** *mihi.* Moram obuzdati jezik. (ne: **Lingua est moderanda mihi.*)

- *parco victis* štedim pobijeđene

Parcendum est *victis.* Pobijeđene valja poštedjeti. (ne: **Victi sunt parcendi mihi.*)

- *taceo* šutim

Tacendum est *tibi.* Moraš šutjeti. (ne: **Tacendus es.*)

89. *Apud Pythagoram discipulis quinque annis tacendum erat. (Seneca)*
90. *Etiam in secundissimis rebus maxime est utendum consilio amicorum iisque maior quam antea tribuenda auctoritas. (Cicero)*

Zanijekana PPK prevodi se pomoću izraza **ne smije (ne treba, ne mora)**.

Nec vero corpori solum ***subveniendum est****, sed menti atque animo multo magis. (Cicero)* I ne smije se pomagati samo tijelu, već mnogo više i umu i duhu.

91. *Audendum atque agendum, non consultandum in tanto malo est. (Livius)*

92. *Tibi non modo deliberandum est, verum etiam agendum. (Cicero)*
93. *Haec a te ulciscenda non sunt, etiamsi non sunt dolenda. (Cicero)*

Glagol u PPK ima objekte i priložne oznake koje ima i inače.

*Magis enim indignandum **de isto** quam disputandum est. (Seneca)* Naime, nad time se više valja zgražati negoli o tome raspravljati.

*Omnia, quae secundum naturam fiunt, sunt habenda **in bonis**. (Cicero)* Sve što se odvija u skladu s prirodom valja ubrajati u dobro.

94. *Audacium civium consiliis saepe est resistendum. (Cicero)*
95. *Praeponenda est divitiis gloria. (cf. Cicero)*
96. *Tamen, ut levissime dicam, dimicandum nobis cum illo fuisset. (Cicero)*

Kako se boriti protiv starosti

Resistendum senectuti est eiusque vitia diligentia compensanda sunt: pugnandum est, tamquam contra morborum vim, sic contra senectutem: habenda [est] ratio valetudinis, utendum exercitationibus modicis, tantum cibi et potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non opprimantur.*

Nec vero corpori solum subveniendum est, sed menti atque animo magis; nam mens animusque quoque, nisi tamquam lumini oleum instilles, extinguuntur senectute. (Cicero)

* *habeo rationem* – voditi računa, imati u vidu

5. Gerund

Gerund je glagolska imenica koja ima samo jedninu, i to bez nominativa i vokativa.[14]

Tvorba

Gerund se tvori od prve osnove dodatkom tvorbenog morfema ***-nd-***. Treća i četvrta konjugacija ispred tvorbenog morfema imaju vezni vokal ***-e-***. Zatim se dodaju padežni morfemi za Ak, D., Ab. i G. srednjega roda *o*-deklinacije:

vivo, 3.

A.	D. i Ab.	G.
*vivend-**um***	*vivend-**o***	*vivend-**i***[15]

Značenje i upotreba

Gerund ima **nesvršeno** i **aktivno značenje**.
U svim se padežima često može prevoditi **glagolskom imenicom**:
ad vivendum (A.) za življenje
vivendo (D.) življenju
vivendo (Ab.) življenjem
vivendi (G.) življenja[16]

Osim toga općega značenja, u pojedinim padežima imat će posebne upotrebe.

Gerundiv kao pridjevski oblik gerunda

Ako glagol ima izravni objekt u akuzativu, gerund se može zamijeniti gerundivom.
Zamjena je:

- obvezatna u **akuzativu**, **dativu** i **ablativu s prijedlogom**,
- moguća u **genitivu** i **ablativu bez prijedloga**.

Konstrukcije izgledaju ovako:

[14] Kao nominativ mu služi infinitiv. Imaju ga i deponentni glagoli.
[15] Glagol *eo* ima gerund: A. *eundum*, D. Ab. *eundo*, G. *eundi*.
[16] Moguće je upotrijebiti i imenicu srodnoga značenja: A. "za život", D. "životu", Ab. "životom", G. "života".

Konstrukcija gerunda (**glagolska imenica** + objekt u A.)	Konstrukcija gerundiva (**atribut** + imenica)	Prijevod na hrvatski (**glagolska imenica** + atribut u G.)
officium ***discendi*** *linguam*	*officium linguae* ***discendae***	dužnost **učenja** jezika
discendo *linguam delector*	***discenda*** *lingua delector*	uživam u **učenju** jezika
paratus* ***ad discendum* *linguam*	*paratus ad linguam* ***discendam***	pripravan na **učenje** jezika

Pri prelasku iz konstrukcije gerunda u konstrukciju gerundiva, konstrukcija gerundiva preuzima **padež gerunda, a rod i broj objekta u akuzativu**.

Upotreba pojedinih padeža

Akuzativ

Uvijek stoji s prijedlogom.

Najčešće stoji s *ad* i označava **svrhu**, **namjeru**, **cilj**.

> *Tum is nuntius Romam* ***ad consulendum*** *redit. (Livius)* Zatim se taj poslanik vratio u Rim da se posavjetuje.
>
> *Atticus philosophorum praeceptis* ***ad vitam agendam****, non ad ostentationem utebatur (**__**ad agendum vitam**__**). (cf. Nepos)* Atik je koristio savjete filozofâ za provođenje života, a ne za razmetanje.

Može stajati i s *in* u, *inter* za vrijeme, *ob* zbog, za itd.

> ***inter cenandum*** za vrijeme večere
>
> *Item nunc isti pretia maxima* ***ob tacendum*** *accipiunt.* (Gellius) Isto tako sada oni primaju vrlo velik novac za šutnju.

Kad je gerundiv zamjena za akuzativ gerunda, može se rabiti i bez prijedloga, i u tom će slučaju označavati **svrhu**.

> *…locaverunt* ***aedem faciendam****… (**__**faciendum aedem**__**). (Livius)* …ugovorili su da se hram sagradi… (= gradnju hrama).

Ako se želi reći da se netko pobrinuo da se nešto obavi, rabi se glagol ***curo*** s akuzativom gerundiva.

> *Eos porro* ***libros*** *universos multis post tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est,* ***referendos*** *Athenas* ***curavit****. (Gellius)* Nadalje, nakon dugog se vremena kralj Seleuk, koji je nazvan Nikanorom, pobrinuo da se sve one knjige vrate u Atenu.

97. *Ad Antonium audiendum venistis. (Cicero)*
98. *Diviti homini id aurum servandum dedit.*
99. *Patriam diripiendam relinquimus.*
100. *Populus Romanus Crasso bellum gerendum dedit.*
101. *Breve tempus aetatis nostrae satis longum est ad bene honesteque vivendum. (Cicero)*
102. *Caesar pontem in Arare faciendum curat atque ita exercitum traducit. (Caesar)*
103. *Caesar ea, quae sunt usui* [od koristi] *ad armandas naves, ex Hispania apportari iubet* [je naredio da se donese].
104. *Ex fano Apollinis nostri clam Verres sustulit signa pulcherrima atque antiquissima eaque in onerariam navem conicienda curavit. (Cicero)*

Dativ

Dativ označava **prikladnost**, **spremnost**, **namjenu**, a stoji uz izraze kao što su: ***praesum*** nadležan sam (za); ***studeo***, ***operam do*** nastojim (oko), bavim se; ***diem dico*** određujem rok (za), ***praeficio*** zadužujem za; pridjeve ***idoneus, aptus, accommodatus*** prikladan (za); ***necessarius*** nužan i sl.

*T. Maenium **dilectui habendo** praefecit. (Livius)* [*dilectum habeo* – novačiti] Tita Menija zadužio je za provođenje novačenja.

*Reliqua autem tempora **demetendis fructibus** et **percipiendis** accommodata sunt (= *demetendo et percipiendo fructus). (Cicero)* Ostala su pak razdoblja prikladna za žetvu i sakupljanje plodova.

Umjesto dativa obično se rabi *ad* + A.

*Castra erant **ad bellum ducendum** aptissima. (Caesar)* Tabor je bio vrlo prikladan za ratovanje.

Osobita je upotreba gerundiva u dativu uz složenice riječi ***vir*** koje označavaju **državnu službu**, uz ***comitia*** i sl.

*triumviri **coloniis deducendis*** trijumviri za osnivanje kolonija; *decemviri **legibus scribundis*** decemviri za pisanje zakona; *comitia **consulibus creandis*** skupština za biranje konzula

105. *Lignum aridum materia est idonea eliciendis ignibus.*
106. *In opere quis par Romano miles? Quis ad tolerandam rem melior? (Livius)*
107. *Incredibilis philosophiae vis est ad omnem fortuitam vim retundendam. (Seneca)*

Ablativ

Ablativ bez prijedloga izriče **sredstvo** ili **način** vršenja radnje. Tada ga prevodimo **instrumentalom glagolske imenice** ili **glagolskim prilogom na "-ći"**.

Unus homo nobis ***cunctando*** *restituit rem. (Ennius)* Jedan nam je čovjek oklijevanjem (oklijevajući) ponovno podigao državu.

Loquendi elegantia … augetur ***legendis oratoribus et poetis****. (Cicero)* Vrsnoća govorenja povećava se čitanjem govornika i pjesnika.

Ablativ može imati prijedloge, najčešće ab, de, ex i in.

In iudicando *criminosa est celeritas. (Publilius Syrus)* U prosuđivanju je brzopletost vrijedna osude.

Carbonis erat tertia lex ***de iubendis legibus*** *et* ***vetandis****. (Cicero)* Karbonov je bio treći zakon o donošenju i odbijanju zakonâ.

108. Brutus in liberanda patria est interfectus.
109. Caesarem interficiendo Brutus et Cassius patriae libertatem restituere conati sunt.
110. Veterem ferendo iniuriam invitas novam. (Publilius Syrus)
111. Deliberando discitur sapientia. (Publilius Syrus)
112. Exercendo cottidie milite hostem opperiebatur.
113. Hominis mens discendo alitur et cogitando.
114. In voluptate spernenda virtus vel maxime cernitur. (Cicero)
115. Philosophi de contemnenda gloria scribunt.
116. Rectum iter, quod sero cognovi et lassus errando, aliis monstro. (Seneca)

Genitiv

Genitiv se rabi **kao atribut** uz imenice i pridjeve koji ga traže.

Vivendi *ars est prudentia. (Cicero)* Razboritost je umijeće življenja.

Demosthenes studiosus ***Platonis audiendi*** *fuit. (cf. Cicero)* Demosten je bio željan slušanja Platona.

Atributni genitiv uz gerund ili gerundiv vrlo je čest s postpozicijama *causa* i *gratia*, kada izriče namjeru.

Dissimulandi causa *… in senatum venit. (Sallustius)* Došao je u senat … radi pretvaranja / da bi se pretvarao.

Ako je riječ uz koju gerund ili gerundiv stoji **lična zamjenica**, ona će uvijek biti u genitivu jednine srednjeg roda (***mei, tui, sui, nostri, vestri***).

spes ***conservandi sui*** (njihova) nada u svoje izbavljenje; *desiderium* ***vestri adhortandi*** želja da se vas ohrabri. *Haedui legatos ad Caesarem* ***sui purgandi gratia*** *mittunt. (Caesar)* Heduanci su uputili Cezaru poslanike da bi sa sebe skinuli krivnju.

117. *Instabat tempus ad bellum proficiscendi. (Nepos)*
118. *Hoc est discendi tempus. (Seneca)*
119. *Innumerabiles alii partim adipiscendae laudis, partim vitandae turpitudinis causa mortem in variis bellis oppeterunt. (Cicero)*
120. *Lepidus arma cepit libertatis subvertendae causa.*
121. *Negandi causa avaro numquam deficit. (Publilius Syrus)*
122. *Ratiocinatio est diligens et considerata faciendi aliquid aut non faciendi excogitatio. (Cicero)*
123. *Stoici Epicureis irridendi sui facultatem dederunt.*
124. *Stulta est, mi Lucili, et minime conveniens litterato viro occupatio exercendi lacertos et dilatandi cervicem ac latera firmandi: cum tibi tori creverint, nec vires umquam optimi bovis nec pondus aequabis. (Seneca)*
125. *Sullam probo, qui tribunis plebis sua lege iniuriae faciendae potestatem ademerit. (Cicero)*
126. *Titus equitandi peritissimus fuit.*

Pohvala vinu
Vino nihil iucundius quisquam bibit:
hoc aegritudinem ad medendam invenerunt,
hoc hilaritatis dulce seminarium
hoc continet coagulum convivia. (Varro)

Ima li ovakvih u vašem društvu?
Est ardalionum quaedam Romae natio,
trepide concursans, occupata in otio,
gratis anhelans, multa agendo nil agens,
sibi molesta et aliis odiosissima. (Phaedrus)

6. Supin

Supin je glagolska imenica 4. deklinacije, a ima samo oblike za akuzativ jednine (završava na ***-um***) i ablativ jednine (završava na ***-ū***)[17]. Supin imaju i deponentni glagoli.

Akuzativ

Akuzativ supina po obliku je **jednak participu prijevremenosti pasiva** u N. jed. srednjeg roda, dakle ima padežni morfem *-um*.

factum (facio), dormitum (dormio), deletum (deleo), amatum (amo)

On se upotrebljava **uz glagole koji izriču promjenu položaja i stanja** (***eo, proficiscor*** idem, ***venio*** dolazim, ***mitto*** šaljem...) i označava neki cilj, namjeru. Prevodi se našim infinitivom ili namjernom rečenicom.

*Totius fere Galliae legati, principes civitatum, ad Caesarem **gratulatum** convenerunt. (Caesar)*

Poslanici iz gotovo cijele Galije, prvaci gradova, došli su k Cezaru da mu čestitaju.

127. *"Quid est, Crasse," inquit Iulius, "imusne sessum? Etsi admonitum venimus te, non flagitatum." (Cicero)*
128. *Aedui legatos ad Caesarem mittunt rogatum auxilium. (Caesar)*
129. *Agesilaus Ephesum hiematum exercitum traduxit. (Nepos)*
130. *Galli gallinacei cum sole eunt cubitum.*
131. *Porsenna cum parte copiarum filium Arruntem Ariciam oppugnatum mittit. (Livius)*
132. *Praefecti regis Persae legatos miserunt Athenas, questum quod [zato što] Chabrias adversum regem bellum gereret cum Aegyptiis. (Nepos)*
133. *Stultitia est venatum ducere invitas canes.*

Ablativ

Ablativ supina ima padežni morfem *-ū*.

fact-ū, dormit-ū, delet-ū, amat-ū

Ima ga mali broj glagola.

[17] Neki gramatičari smatraju da se radi o dativu ili pak o sinkretizmu dativa i ablativa.

On daje dodatnu informaciju o nekom svojstvu (izriče na što se ono odnosi). Na hrvatski se prevodi infinitivom s imenicom srodna značenja uz prijedlog za, imenicom u genitivu ili kojem drugom prikladnom obliku. Rabi se uz:

pridjeve koji znače **tjelesno** ili **moralno svojstvo** ili **mogućnost**

*Id **dictu** quam re, ut pleraque, facilius est. (Livius)* To je, kao i kod većine stvari, lakše reći negoli učiniti.

*Quamquam haec **auditu** acerba sunt, tamen audire tolerabilius est quam videre. (Cicero)* Premda su te stvari oštre za slušanje, ipak je podnošljivije slušati negoli gledati.

izraze ***fas est*** ispravno je, ***nefas est*** grijeh je, ***opus est*** treba

*Tum nobis opus est **sumptu**. (Plautus)* U tom slučaju, treba da trošimo.

134. *Difficile est dictu quantopere conciliet animos hominum comitas. (Cicero)*
135. *Ex quo fit, ut omnia quae sunt Deus sint, quod* [što] *dictu nefas est. (Boethius)*
136. *Sempronius consul in Lucanis multa proelia parva, haud ullum dignum memoratu fecit. (Livius)*
137. *mirabile dictu*
138. *Nihil dignum memoratu actum est. (Sallustius)*
139. *…nec visu facilis nec dictu affabilis ulli. (Vergilius)*
140. *Deinde libertatis restitutae dulce auditu nomen crebro usurpatum est. (cf. Livius)*
141. *Illud vero taeterrimum non modo aspectu sed etiam auditu,* [to da] *in cella Concordiae conlocari* [budu smješteni] *armatos, latrones, sicarios, … (Cicero)*
142. *Quid enim est … tam iucundum cognitu atque auditu, quam sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio et polita? (Cicero)*
143. *Nam ut syllabae e litteris melius sonantibus clariores, ita verba e syllabis magis vocalia, et quo plus quodque spiritus habet, auditu pulchrius. (Quintilianus)*
144. *Num. Fabio Vibulano T. Quinctio Capitolini filio Capitolino consulibus, ductu Fabii, cui sorte ea provincia evenerat, nihil dignum memoratu actum... (Livius)*

7. Subjekt i njegovi komplementi

Subjekt

Subjekt u latinskoj rečenici ima posebnu ulogu. Ovo su svojstva po kojima se prepoznaje:

1. **Slaže se s finitnim glagolskim oblikom** u licu i broju.[18]
2. Ako ima padeže, stoji u **nominativu**.
3. Kad je aktivni glagol u pasivu, njegov subjekt postaje **priložna oznaka sredstva ili vršitelja radnje**, dok izravni objekt postaje subjekt.
4. Kad rečenica izriče svojstvo nečega, subjekt je **ono čemu se pridaje svojstvo**.

Nefinitni glagolski oblici (glagolska imena) nemaju subjekt.

Uz glagole u **trećem licu** subjekt se ne mora bilježiti ako je poznat iz okolnoga teksta ili konteksta.
U **prvom** i **drugom licu** subjekt se obično ne bilježi posebnom riječju, jer je vidljiv iz glagolskoga završetka (ja, ti, mi, vi).
Ipak, u slučajevima kad se nešto želi naglasiti ili suprotstaviti upotrebljavaju se zamjenice prvog i drugog lica kao subjekti.

> ***Ego*** *reges eieci,* ***vos*** *tyrannos introducitis. (Rhetorica ad Herennium)* Ja sam izbacio kraljeve, vi uvodite tirane.

Subjekt može poprimiti sljedeće gramatičke forme:

- ime u nominativu
  > *Dant gemitum* ***victi*** *penduntque ex foedere poenas. (Ovidius)* Pobijeđeni jauču i plaćaju kaznu prema dogovoru.
- infinitiv
  > ***Contendisse*** *decorum est. (Ovidius)* Časno je natjecati se / natjecanje (da se natjecao).
- infinitivna konstrukcija
  > *Vetus est opinio* ***insulam Siciliam totam esse Cereri consecratam****. (Cicero)* Staro je vjerovanje da je cijeli otok Sicilija posvećen Cereri.
- zavisna rečenica

[18] Ako je subjekt infinitiv, infinitivna konstrukcija ili zavisna rečenica, tada je predikat u trećem licu jednine.

> *Magnum beneficium naturae* ***quod necesse est mori****. (Seneca)* Velika je blagodat prirode što se mora umrijeti.

Infinitiv kao subjekt može doći uz glagole ***decet*** dolikuje, ***dedecet*** ne dolikuje, ***praestat*** bolje je, ***oportet*** treba, ***licet*** dopušteno je, ***libet*** mili se... **Ono što dolikuje** (što je bolje, što treba, što je dopušteno) stoji u infinitivu, rečenici s *quod* ili rečenici s *ut* s konjunktivom.

> *Et* ***erubuisse*** *decebat. (Ovidius)* I dolikovalo je zacrvenjeti se.
>
> *Neque enim iam mihi licet neque est integrum* ***ut meum laborem hominum periculis sublevandis non impertiam****. (Cicero)* Sada niti mi je dopušteno niti časno da svoj trud ne upotrijebim za olakšanje ljudskih pogibli.

Ako se navodi **osoba ili stvar o kojoj se govori**, ona stoji s ***decet***, ***dedecet***, ***oportet***, ***praestat*** akuzativu, a s ***licet*** i ***libet*** u dativu.

> *Oratorem* ***irasci*** *minime decet,* ***simulare*** *non dedecet. (Cicero)* Govorniku ni najmanje ne dolikuje da se srdi, ali nije nedolično da se pretvara.
>
> *Licuit* ***esse*** *otioso Themistocli. (Cicero)* Temistoklu je bilo dopušteno biti dokon.

145. *Feminae cum viris cubantibus sedentes cenitabant. (Valerius Maximus)*
146. *Haec procella equestris primo confudit et turbavit, deinde dissipavit aciem Gallorum, non tamen ut terga darent. (Livius)*
147. *Quotiens inter virum et uxorem aliquid iurgii intercesserat, in sacellum deae Viriplacae in Palatium veniebant, et ibi invicem locuti quae voluerant concordes revertebantur. (Valerius Maximus)*
148. *Ego vero sum paratus. (Phaedrus)*
149. *Vini usus olim Romanis feminis ignotus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur. (Valerius Maximus)*
150. *Bonum est non laudari, sed esse laudabilem. (incertus auctor)*
151. *Difficile est animum perducere ad contemptionem animae. (Seneca)*
152. *Et monere et moneri proprium est verae amicitiae. (Cicero)*
153. *Miserum est deturbari fortunis omnibus. (Cicero)*
154. *Mors est non esse. (Seneca)*

Komplementi subjekta u nominativu

Komplementi **govore o svojstvima subjekta ili objekta**, a s njima su povezani preko glagola.[19]

[19] Ovdje ćemo govoriti o komplementima subjekta koji se javljaju kod dvovalentnih glagola, a o komplementima objekta bit će riječi kod trovalentnih glagola.

Neki glagoli (zvani i **kopulativnim glagolima**) traže komplement u nominativu. Na hrvatski se taj nominativ najčešće prevodi: nominativom, instrumentalom, izrazima *kao*+nominativ i *za*+akuzativ.

Glagoli koji traže komplement u nominativu: ***sum*** "jesam"; ***nascor*** "rađam se", ***evado*** "pokazujem se", ***designor*** "određen sam", ***fio*** "postajem", ***creor*** "učinjen sam", ***deligor*** "biran sam za"; ***putor***, ***ducor***, ***habeor*** "smatran sam", ***dicor*** "govore da sam", ***appellor*** "nazivaju me"; ***videor*** "činim se"...

*Fortuna **caeca** est. (Cicero)* Sreća je slijepa.

*Nemo **nascitur** dives. (Seneca)* Nitko se ne rađa (kao) bogat.

*Iam singulas virgines, quae **deae** putabantur, sui sequebantur comites. (Apuleius)* Pojedine su djevice, koje su bile smatrane božicama, već slijedili njihovi pratitelji.[20]

155. *Cornelia habetur pulchra puella.*
156. *Ille Tarquinius non crudelis, non impius, sed superbus est habitus et dictus. (Cicero)*
157. *Incredibilia regi omnia videbantur. (Curtius)*
158. *Iuppiter a poetis pater divumque hominumque dicitur. (Cicero)*
159. *Omnes autem et dicuntur et habentur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea civitate, quae libertate usa est. (Nepos)*
160. *Otiosi videmur, et non sumus. (Seneca)*
161. *Sed sumne ego beatus, qui haec intellego et perspicio et insuper ab domino meo Caesare magister appellor? (Fronto)*
162. *Utrique, Socratici et Platonici, volumus esse. (Cicero)*

Komplementi subjekta u dativu

Uz glagol ***sum*** dativ označava onoga kome ili ono čemu subjekt pripada. Često ga prevodimo glagolom "imati", s time da latinski dativ postaje subjekt, a latinski subjekt postaje izravni objekt.

*[Controversia] **mihi** fuit cum avunculo tuo. (Cicero)* Imao sam raspravu s tvojim ujakom.[21]

163. *Est homini cum deo similitudo. (Cicero)*
164. *Amplissimae tibi fortunae sunt, summus honoris gradus, filius, ut et audio et spero, natus ad laudem. (Cicero)*
165. *Lacedaemoniis duo erant reges. (Nepos)*

[20] Kao što može biti subjekt, infinitiv može biti i komplement subjekta. *Docto homini et erudito vivere est **cogitare**. (Cicero)* Za učenog i obrazovanog čovjeka živjeti znači misliti.

[21] Uz subjekte *nomen*, *cognomen* vlastito ime može stajati u nominativu (kao u hrvatskom): *Vespasianus natus est in Sabinis ultra Reate vico modico, cui nomen est **Falacrinae**. (Suetonius)* Vespazijan je rođen u sabinskom kraju iza Reate, u skromnom selu, kojemu je ime Falakrine, ali i u dativu: *… cui nunc cognomen **Iulo** additur. (Vergilius)* … kojemu se sada dodaje nadimak Jul.

166. *Est mihi namque domi pater, est iniusta noverca. (Vergilius)*

Komplementi subjekta u genitivu

Genitiv s glagolom ***sum*** može označavati **pripadnost** ili **svojstvo** subjekta. Prevodimo ga pomoću glagola i izraza: "pripada", "jest" (u značenju "pripada") ili (kad se javlja s infinitivom, koji je u tom slučaju subjekt): "dužnost je", "zadatak je", "svojstvo je", "osobina je", "djelo je"...

Omnia, quae ***mulieris*** *fuerunt,* ***viri*** *fiunt dotis nomine. (Cicero)* Sve što je bilo ženino postaje muževo na ime miraza.

Pauperis *est numerare pecus. (Ovidius)* Osobina je siromaha prebrojavati stoku.

Ako je oznaka pripadnosti ili svojstva lična zamjenica, ne rabi se genitiv, već nominativ jednine srednjeg roda posvojne zamjenice (*meum, tuum, suum, nostrum, vestrum*).

Neque enim benefacta maligne detractare ***meum*** *est. (Ovidius)* I nije, naime, moja osobina nezahvalno odbijati dobročinstva.

167. *Fastidientis stomachi est multa degustare; quae, ubi varia sunt et diversa, inquinant, non alunt. (Seneca)*
168. *Est tuum videre quid agatur. (Cicero)*
169. *Inimicum quamvis humilem docti est metuere. (Publilius Syrus)*
170. *Et monere et moneri proprium est verae amicitiae. (Cicero)*
171. *Infimi animi est pati non posse divitias. (Seneca)*
172. *Erat tuae virtutis in minimis tuas res ponere, de re publica vehementius laborare. (Cicero)*

Ciceronov napad na Pizona kao lošeg konzula

Omnibus memoria consulatus tui, facta, mores, facies denique ac nomen detestanda fuerunt. Legati, quamvis una fuissent, alienati sunt, tribuni militum inimici, centuriones et reliqui milites te oderunt, tibi pestem exoptant. Te exsecraturi sunt ob Macedoniam condonandam barbaris et Aetoliam amittendam. Sentiant cives Romani, qui in eis locis negotientur, quam dirus eorum sociorumque depeculator, vexator, praedo, hostis fueris! (cf. Cicero)

Filozofija, životna voditeljica

O vitae philosophia dux, tu virtutis indagatrix expultrixque vitiorum vocaris! Quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse posset? Tu urbes condendas curavisti, tu dissipatos homines in societatem vitae convocavisti, ut eos primo domiciliis, deinde coniugiis, tum litterarum et vocum communione iungeres. Ad te confugituri sumus, a te opem petituri sumus, tibi nos, ut antea magna ex parte, sic nunc penitus totosque traditurі sumus. (cf. Cicero)

8.Nominativ s infinitivom (*nominativus cum infinitivo*, NCI)

Ponovimo tvorbu latinskih infinitiva:

	istovremenost	prijevremenost	poslijevremenost
aktiv	*ama-**re**, leg-**e-re***	*amav-**isse**, leg-**isse***	*amatur-**us esse***
pasiv	*ama-**ri**, leg-**i***	*amat-**us esse**, lect-**us esse***	*amat-**um iri***

Oblik koji do sada nismo susreli jest **infinitiv poslijevremenosti pasiva**. On se tvori od **akuzativa supina** i oblika ***iri*** (od glagola *eo*): *capio – captum iri, punio – punitum iri.*[22]

Konstrukcija NCI u latinskom je lična, a na hrvatski se prevodi bezlično. Glagoli koji zahtijevaju konstrukciju uvijek su u pasivu, a to su:

I) U svim oblicima

videor, 2. visus sum čini se, ***iubeor, 2. iussus sum*** naređuje se, ***sinor, 3. situs sum*** dopušta se, ***vetor, 1. vetitus sum*** zabranjuje se

*Modo amisisse te **videor**. (Seneca)* Čini se da sam te nedavno izgubio.

*Nolani muros portasque adire **vetiti sunt**. (Livius)* Zabranilo se da Nolanci priđu zidinama i vratima.

173. Aperte Simonides vetitus est navigare. (Cicero)
174. Piso magnam mihi videbatur gloriam consecutus esse. (Cicero)

II) U svim oblicima prve osnove

Glagoli govorenja, percipiranja i mišljenja, kao što su

dicor, 3. govori se, ***putor, 1.*** misli se, ***existimor, 1.*** smatra se, ***iudicor, 1.*** prosuđuje se, ***nuntior, 1.*** javlja se, ***audior, 4.*** čuje se...

*Minerva tibias **dicitur** prima ex osse cervino fecisse. (Hyginus)* Govori se da je Minerva prva načinila svirale od jelenje kosti.

*L. Furius Philus perbene Latine loqui **putabatur**. (Cicero)* Smatralo se da Lucije Furije Fil govori vrlo dobro latinski.

175. Sed plane iudicium iam factum esse putatur. (cf. Cicero)

[22] Budući da je supin glagolska imenica, on se **ne mijenja u rodu i broju**, već ostaje nepromijenjen.

176. *Nunc illi homines honestissimi propter istius insidias parum putantur cauti providique fuisse. (Cicero)*

III) U navedenim oblicima

fertur, feruntur pripovijeda se, ***traditur, traduntur*** pripovijeda se

Ipso in loco multa a Crasso divinitus dicta esse ***ferebantur****. (Cicero)* Govorilo se da je na tom mjestu Kras rekao mnoge stvari božanski nadahnut.

177. *Blanda truces animos fertur mollisse voluptas. (Ovidius)*
178. *Lycurgi temporibus Homerus fuisse traditur. (Cicero)*

Latinska i hrvatska struktura razlikuju se:

	glavni glagol	**subjekt**	*zavisni glagol*
latinski	Iubentur	**milites**	*abire.*
hrvatski	Naređuje se	da **vojnici**	*odu.*

Dakle,

latinski	**hrvatski**
glavni glagol (+ **subjekt**) + *infinitiv*	bezlični glagol + *zavisna izrična rečenica* (*"da"*)

U prijevodu:

- **glavni je glagol bezličan**, pa nema svoga subjekta
- **infinitiv se prevodi ličnim glagolom**, koji se slaže sa svojim subjektom.[23]

Decemviri libros Sibyllinos adire ***iussi sunt****. (Livius)* **Naređeno je** da decemviri pogledaju sibilinske knjige.

Multum etiam valuisse ad patris honorem pietas filii ***videbitur****. (Cicero)* **Činit će se** da je očevoj časti također mnogo pridonijela sinova odanost.

Aristaeus inventor olei fuisse ***dicitur****. (cf. Cicero)* **Govori se** da je Aristej bio izumitelj ulja.

Suebi centum pagos habere ***dicuntur****. (Caesar)* **Govori se** da Svebi imaju sto sela.

Reus damnatum iri ***videbatur****. (Quintilianus)* **Činilo se** da će krivac biti osuđen.

[23] Infinitiv istovremenosti označava radnju istovremenu radnji glavnoga glagola, infinitiv prijevremenosti prijevremenu, a infinitiv poslijevremenosti poslijevremenu.

Non ita generati a natura sumus, ut ad ludum et iocum facti esse ***videamur****. (Cicero)* Nismo tako od prirode stvoreni, da **se čini** da smo stvoreni za igru i šalu.

179. *C. Calpurnius vetitus est ab Arretio movere exercitum. (cf. Livius)*
180. *Senatum consules vocant et iubentur subitarium scribere exercitum atque in Algidum ducere. (cf. Livius)*
181. *Cives iussi sunt cum coniugibus ac liberis supplicatum ire pacemque exposcere deorum. (cf. Livius)*
182. *M. Claudius Marcellus iussus est in castra Claudiana deducere urbanas legiones. (cf. Livius).*
183. *In urbe Roma a senato habito [sazvan] triumphans Quinctius, quo veniebat agmine, urbem ingredi iussus est. Ducti ante currum hostium duces; militaria signa praelata; secutus exercitus praeda onustus. Epulae instructae dicuntur fuisse ante omnium domos, epulantesque cum carmine triumphali et sollemnibus iocis comissantium modo currum secuti sunt. (cf. Livius)*
184. *Hortensius murenam adeo dilexit, ut exanimatam flevisse credatur. (Plinius)*
185. *…forsitan hoc, quod dicturus sum, mirabile auditu esse videatur... (Cicero)*
186. *Itaque extemplo consul Ostiam proficisci iussus est navibus. (cf. Livius)*
187. *Urbs antiqua fuit Carthago, quam Iuno fertur terris magis omnibus coluisse. (cf. Vergilius)*
188. *Siciliam provinciam C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum civitates vastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. (Cicero).*

Ako je infinitiv u pasivu, njegovo eventualno sredstvo ili vršitelj radnje stoje u ablativu (s ili bez *ab*), kao i kod ostalih pasivnih izričaja. Ako u hrvatskome želimo upotrijebiti aktiv, moramo provesti transformaciju iz aktiva u pasiv.

Terentii fabellae propter elegantiam sermonis putabantur a Laelio ***scribi****. (Cicero)* Zbog uglađenosti jezika smatralo se da Terencijeve komedije **piše** Lelije.

Uz glagol *videor* **onaj kome se čini** (tj. koji ima dojam) stoji u dativu.

Samnitium ***ducibus*** *senescere dilatione belli vires suae videbantur. (cf. Livius)* Samnitskim **vođama** činilo se da oduljivanjem rata njihove snage slabe.

189. *Deinde, cum alterius populi maiestas conservari iubetur, de altero siletur. (Cicero)*
190. *Videor enim mihi iam liberius apud vos, iudices, pro Siculis loqui debere. (Cicero)*
191. *Nonne vobis haec quae audistis cernere oculis videmini, iudices? (Cicero)*
192. *Itaque mihi videor, iudices, magnam et maxime aegram et prope depositam rei publicae partem suscepisse, neque in eo magis meae quam vestrae laudi existimationique servisse. (Cicero)*

Nastanak Mauzoleja

Artemisia Mausolum virum amasse fertur supra omnes amorum fabulas ultraque affectionis humanae fidem. Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terrae Cariae…. Is Mausolus, ubi fato perfunctus inter lamenta et manus uxoris funere magnifico sepultus est, Artemisia,

luctu atque desiderio mariti flagrans uxor, ossa cineremque eius mixta odoribus contusaque in faciem pulveris aquae indidit ebibitque multaque alia violenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoque est ingenti impetu operis conservandae mariti memoriae sepulcrum illud memoratissimum dignatumque numerari inter septem omnium terrarum spectacula. Id monumentum Artemisia cum dis manibus sacris Mausoli dicaret, agona, id est certamen laudibus eius dicundis, facit ponitque praemia pecuniae aliarumque rerum bonarum amplissima. Ad eas laudes decertandas venisse dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua praestabili, Theopompus, Theodectes, Naucrates; Isocrates ipse cum his certavisse nonnumquam existimatur. Sed eo certamine vicisse Theopompus ferebatur. Is fuit Isocratis discipulus. (Gellius)*

* *dignatumque numerari* – i dostojan da se ubroji

9. Upotreba akuzativa

Izravni (direktni) objekt

Među objektima u akuzativu osobito se ističe tzv. **izravni (direktni) objekt**. On u pasivu najčešće prelazi na položaj subjekta, a može označavati različite koncepte (npr. trpitelja radnje, posljedicu radnje, sadržaj percepcije, uzrok duševnoga stanja)[24]. Valja biti oprezan – u hrvatskom nećemo uvijek moći upotrijebiti akuzativ, već moramo paziti na značenje i sugestije iz rječnika:

> ***aedem*** *fecit* sagradio je hram, *audio* ***tumultum*** čujem strku, *doles* ***matrem*** žališ majku, *despero* ***sortem*** *nostram* očajavam nad našom sudbinom

193. *horrebam bellum; mirabimini spectaculum*
194. *Romulus urbem Romam condidit. A Romulo urbs Roma condita est.*
195. *Haedui queruntur fortunae commutationem et Caesaris in se clementiam requirunt. (Caesar)*
196. *Sequani absentis Ariovisti crudelitatem velut si [kao da] coram adesset horrebant. (Caesar)*
197. *Non possum Pompei casum non dolere: hominem enim integrum et gravem cognovi. (Cicero)*

Osobit je slučaj tzv. **unutrašnji objekt**. Taj objekt ne predstavlja u punom smislu sudionika u radnji, već samo nadopunjava glagol, ili metonimijski zamjenjuje neku drugu riječ koja je u užoj povezanosti s glagolom. U hrvatskom će se on vrlo često izraziti nekim drugim padežom ili prijedložnim izrazom:

> ***rem*** *certare* boriti se u parnici, *vincere* ***iudicium*** pobijediti na sudu (osvojiti pobjedu na sudu), ***maria*** *aspera iuro* kunem se srditim morima (izričem kletvu spominjući srdita mora), ***ius*** *respondere* dati (pravno) mišljenje, ***infitias*** *ire* nijekati, ***exsequias*** *ire* ići na sprovod[25]

- pjesnici rabe kao unutrašnji objekt i atribut u srednjem rodu.

> *intonuit* ***laevum*** zagrmjelo je slijeva

Ako akuzativ ima isti korijen ili slično značenje kao glagol, takva se upotreba zove ***figura etymologica***. Ona postoji i u hrvatskome.

> *Mirum atque inscitum* ***somniavi somnium****. (Plautus)* Usnuo sam čudan i besmislen san.
> ***Iuravi*** *verissimum* ***ius iurandum****. (Cicero)* Zakleo sam se najiskrenijom zakletvom.

[24] Brojni takvi glagoli mogu stajati i bez objekta: *noli timere (canem)* ne boj se (psa), *rides* smiješ se, *me rides* ismijavaš me.

[25] Akuzativi preciziraju i kakav miris ili okus nešto ima: *olere* ***malitiam*** mirisati na zlobu. *Piscis ipsum* ***mare*** *sapit.* Riba miriši na samo more. *Redolet* ***antiquitatem****.* Odiše starinom. ***Herbam*** *mella sapiunt.* Med ima okus trave.

*Alium **cursum petivit**. (Cicero)* Krenuo je drugim putem.

198. *aequor navigare; lapides pluere; saltare Cyclopa; Bacchanalia vivere; Amaryllida resonare; ferire foedus*
199. *Vicimus, o socii, et magnam pugnavimus pugnam. (Lucilius)*
200. *acerba tuens; torvum clamat*
201. *Magis laudatur unguentum quod terram, quam quod crocum olere videatur. (Cicero)*
202. *Dulce ridentem Lalagen amabo, dulce loquentem. (Horatius)*

Ostali objekti

1. **Akuzativ obzira.** Može se parafrazirati pomoću izraza "s obzirom na", jer označava opseg na koji se proteže radnja. Prevodimo ga raznim padežima ili prijedložnim izrazima.
U njemu obično stoje pridjevi i zamjenice u srednjem rodu te imenice koje označavaju količinu (***cetera***, ***id***, ***unum***, ***multum***, ***plus***, ***tantum***, ***quantum***...)

***Cetera** assentior Crasso. (cf. Cicero)* U ostalome se slažem s Krasom.

***Id** operam do. (Terentius)* To nastojim.

***Utrumque** laetor. (Cicero)* Oboma se radujem.

***Unum** sentitis, **unum** omnes studetis. (Cicero)* Svi osjećate jedno, svi nastojite oko jednoga.

Posebna je vrsta tzv. **grčki akuzativ**, koji rabe pjesnici po uzoru na grčki jezik. Tu se imenice i pridjevi uglavnom odnose na neki dio tijela.
***Os humeros**que deo similis. (Vergilius)* Po licu i plećima sličan bogu.
*Pullus … tremit **artus**. (Vergilius)* Ždrijebe trese udovima.

203. *Multum te ista fefellit opinio. (Cicero)*
204. *plus valeo; plurimum potest; bonam partem*
205. *Imperii prolatandi percupidus habebatur, cetera egregius. (Sallustius)*

2. **Akuzativ uzvikivanja.** Njime se izražava **čuđenje ili negodovanje**, ponekad uz infinitiv.[26] U tim slučajevima glagola nositelja predikata u rečenici nema.

***Me** miserum! **Te** in tantas aerumnas propter me **incidisse**! (Cicero)* O, jadan ja! Da si ti upao u takve jade zbog mene!

206. *O miseras hominum mentes, o pectora caeca! (Lucretius)*
207. *Mene incepto desistere victam, nec posse Italia Teucrorum avertere regem! (Vergilius)*
208. *Illam clementiam in tantam crudelitatem esse conversam! (Cicero)*
209. *O foeditatem hominis flagitiosam, o impudentiam, nequitiam, libidinem non ferendam! (Cicero)*

[26] To je zapravo konstrukcija akuzativa s infinitivom bez glavnoga glagola.

210. *Hominemne Romanum tam Graece loqui! (Plinius Minor)*

Priložne oznake

1. **Akuzativ cilja.** Glagoli kretanja složeni s prijedlogom imaju akuzativ koji predstavlja neko mjesto (doslovno ili metaforički) i ima značenje priložne oznake. Takvi su **svi glagoli složeni s prijedlozima *per, praeter, subter*** i ***trans*, te neki složeni s *ad, ante, circum, con, in, inter, ob, sub*** i ***super***.

***Convivia** cum patre non inibat. (Cicero)* Nije išao na gozbe s ocem.

*[Alexander] tertio et tricesimo anno **mortem** obiit. (cf. Cicero)* Aleksandar je umro u trideset trećoj godini.

Ako takav glagol ima i objekt u akuzativu, imat ćemo dva akuzativa.

*Eodem die equitum **magnam partem flumen** transiecit. (Caesar)* Istoga je dana prebacio velik dio konjaništva preko rijeke.

*adire **aliquem*** obratiti se nekome; *adire **ad aliquem*** prići nekome

211. *coire societatem*
212. *Criminum vim subterfugere nullo modo poterat. (Cicero)*
213. *Cum iam pontem Milvium … legati Allobroges ingredi inciperent …, fit in eos impetus. (Cicero)*
214. *Consules triumphantes victore cum exercitu urbem inierunt. (Livius)*
215. *P. Mucio L. Calpurnio consulibus aditum est ad libros Sybillinos. (Cicero)*
216. *[Hannibal,] cum per Casilinum evadere non posset, … principio noctis furtim succedere ad montes statuit. (Livus)*

Imena gradova i malih otoka, kao i imenice ***domus*** "kuća" i ***rus*** "selo", označavaju cilj kretanja akuzativom bez prijedloga.

*Missi legati **Athenas** [sunt]. (Livius)* Izaslanici su upućeni u Atenu.[27]

Zemlje i veći otoci zahtijevaju prijedloge *in, ad, versus*.

***In Graeciam** proficisci. (Dares Phrygius)* Otputovati u Grčku.

217. *Ego rus ibo atque ibi manebo. (Terentius)*

[27] Ako uz grad stoji apozicija *urbem* ili *oppidum*, najčešće će se rabiti prijedlog *in* ili *ad*. *Post ea loci consul haud dubie iam victor pervenit **in oppidum Cirtam**, quo initio profectus intenderat. (Sallustius)* Nakon tog mjesta konzul je, nesumnjivo već kao pobjednik, stigao u grad Cirtu, kamo je u početku krenuvši namjeravao ići. *Iugurtha **Thalam** pervenit, **in oppidum** magnum et opulentum. (Sallustius)* Jugurta je došao u velik i bogat grad Talu.

218. *Innumerabiles [philosophi] … numquam domum reverterunt. (Cicero)*
219. *Ego Capuam veni eo ipso die, quo tu Teano Sidicino es profectus. (Cicero)*
220. *C. Claudius Regillum, antiquam in patriam, se contulerat. (Livius)*
221. *Tiberius Drusum fratrem in Germania amisit, cuius corpus pedibus [pješke] toto itinere praegrediens Romam usque pervexit. (Suetonius)*

2. **Akuzativ protezanja u prostoru.** Javlja se s riječima koje sadrže mjeru za duljinu.

*A recta conscientia **traversum unguem** non oportet discedere. (Cicero)* Od ispravne se savjesti ne valja odmaknuti ni za nokat.

222. *Milites aggerem latum pedes trecentos triginta, altum pedes octoginta exstruxerunt. (Caesar)*
223. *Est in carcere locus, quod Tullianum appellatur, circiter duodecim pedes humi depressus. (Sallustius)*

3. **Akuzativ vremena.** Način izricanja **vremenskih** odnosa pomoću akuzativa i ablativa obradit će se u poglavlju 14.

Akuzativ kao konektor

Akuzativ zamjenice ***quod*** (s druge strane, a, pak, što se tiče; *quod si / quodsi* a ako, *quod nisi* a ako ne) ponekad uvodi u diskurs novu misao, ideju, temu, primjer.

*Nam quoad longissime potest mens mea respicere spatium praeteriti temporis ... hunc video mihi principem et ad suscipiendam et ad ingrediendam rationem horum studiorum .... **Quod** si haec vox huius hortatu praeceptisque conformata non nullis aliquando saluti fuit..., huic profecto ipsi, quantum est situm in nobis, et opem et salutem ferre debemus. (Cicero)* Koliko god, naime, daleko moj um može pogledati u prošlost, njega vidim kao svojega predvodnika u prihvaćanju i stupanju na put ovih proučavanja ... Ako je, pak, ovaj [moj] glas, oblikovan po njegovim poticajima i savjetima, u nekim trenutcima nekome donio spas, svakako i ja sâm moram, koliko je u mojoj moći, njemu donijeti i pomoć i spas.

10. Akuzativ s infinitivom (*accusativus cum infinitivo*, ACI)

ACI je konstrukcija koja u rečenici može vršiti službu objekta ili subjekta. Na hrvatski se prevodi **izričnom rečenicom** (veznici "da", "što", "kako").

Prevođenje

Glavni glagol ostaje nepromijenjen, ali se uvodi zavisna izrična rečenica veznikom **"da" / "što" / "kako"**. U toj zavisnoj rečenici:

1) latinski akuzativ postaje hrvatski subjekt (u nominativu)
2) latinski infinitiv postaje hrvatski predikat, koji se slaže sa svojim subjektom.

> *Puto Caesarem venire*. Mislim da Cezar dolazi.

a) **vrijeme** mu može u odnosu na glavni glagol biti:

- istovremeno

> *Puto Caesarem **venire***. Mislim da Cezar **dolazi**.

- prijevremeno

> *Puto Caesarem **venisse***. Mislim da **je** Cezar **došao**.

- poslijevremeno

> *Puto Caesarem **venturum esse***. Mislim da **će** Cezar **doći**.

b) **stanje** mu može biti aktivno ili pasivno. Ako je pasivno, na hrvatski ga možemo prevesti aktivno, ali tada akuzativ subjekta postaje objekt, a logički subjekt postaje gramatički subjekt.

> *Antonius in contione dixit urbem a militibus **custodiri***. Antonije je na skupštini rekao da je grad čuvan od vojnika [= da vojnici čuvaju grad].
>
> *Antonius in contione dixit urbem a militibus **custoditam esse***. Antonije je na skupštini rekao da je grad bio čuvan od vojnika [= da su vojnici čuvali grad].
>
> *Antonius in contione dixit urbem a militibus **custoditum iri***. Antonije je na skupštini rekao da će grad biti čuvan od vojnika [= da će vojnici čuvati grad].

224. *Audiet cives acuisse ferrum. (cf. Horatius).*
225. *Hannibal ... imperavit quam plurimas venenatas serpentes vivas colligi. (Nepos)*
226. *Nocte in urbem nuntiatum est exercitum Sabinum praedabundum ad Anienem amnem pervenisse. (Livius)*
227. *Sub vesperem Caesar portas claudi militesque ex oppido exire iussit. (Caesar)*

Strukturne osobine

A) ***Akuzativ***

1. Obvezatnost akuzativa

Akuzativ se u konstrukciji ACI **uvijek izriče**, čak i onda kada se u hrvatskome ne bilježi (u 1. i 2. licu).

> *Tibi persuade esse **te** quidem mihi carissimum. (Cicero)* Budi uvjeren da si mi doista najdraži.[28]

2. Povratnost

Povratne zamjenice (***se***, posvojno: ***suus***) odnose se u 3. licu na subjekt glavnoga glagola, a pokazne (jed. ***eum***, ***eam***, ***id***, posvojno: ***eius*** /*m.*, *f.*, *n.*/; mn. ***eos***, ***eas***, ***ea***, posvojno: ***eōrum*** /*m.* i *n.*/, ***eārum*** /*f.*/) na nešto drugo:

> *Magister discipulo dixit **eum** errare.* Učitelj je učeniku rekao da (**učenik**) griješi.
>
> *Magister discipulo dixit **se** errare.* Učitelj je učeniku rekao da (**učitelj**) griješi.
>
> *Lucia credit matrem **suam** melius coquere.* Lucija vjeruje da **njezina** (**Lucijina**) majka bolje kuha.
>
> *Lucia credit matrem **eius** melius coquere.* Lucija vjeruje da **njezina/njegova** (***ne*** **Lucijina**) majka bolje kuha.

3. Dvosmislene konstrukcije

Ako infinitiv ima **objekt u akuzativu**, može biti nejasno koji je akuzativ objekta, a koji subjekta.

> *Credo **te hostes** vicisse.* Vjerujem da si pobijedio neprijatelje / da su te neprijatelji pobijedili.

Dvoznačnost se može ukloniti upotrebom pasivnoga infinitiva (jer tada akuzativ subjekta prelazi u *ab*+Ab.).

> *Credo **hostes a te** victos esse.* Vjerujem da si pobijedio neprijatelje / da su neprijatelji pobijeđeni od tebe.

Pasiv nije potreban ako je jasno koji je akuzativ subjekta.

> ***Multa illum** diserte dixisse memini. (Seneca Rhetor)* Sjećam se da je rekao rječito mnoge stvari.

Ponekad je ta dvostrukost u tumačenju namjerno zadržana, npr. u dvosmislenim odgovorima proročišta.

[28] Ako bismo napisali **Tibi persuade esse quidem mihi carissimum*, ne bismo znali tko je najdraži. U hrvatskome, pak, znamo tko je najdraži zbog glagolskoga lica ('si najdraži').

*Aio **te**, Aeacida, **Romanos** vincere posse. (Ennius)* Kažem ti, Eakov potomče, da možeš pobijediti Rimljane / da te Rimljani mogu pobijediti.

4. **Atributi, apozicije i komplementi**

Atributi i apozicije akuzativa u ACI slažu se s njime.

***Liberos** cuique ac **propinquos** suos natura **carissimos** esse voluit. (Tacitus)* Priroda je htjela da svakome njegova djeca i rođaci budu najdraži.

228. *Tibi persuadeas te a me fraterne amari. (Cicero)*
229. *Germani vinum ad se importari omnino non sinunt. (cf. Caesar)*
230. *Ille ... te nihil sapere non mirabitur. (Cicero)*
231. *Est ... inusitatum regem reum capitis esse. (Cicero)*
232. *Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decrevi patre. (Terentius)*

B) *Infinitiv*

1. *fore*, *ut*

za poslijevremenost se umjesto ACI može rabiti izraz ***fore*, *ut*** (ili ***futurum esse*, *ut***) i konjunktiv (uz glavno vrijeme konjunktiv 1., uz historijsko konjunktiv 2., kao kod *consecutio temporum*):

*Numquam putavi **fore, ut** supplex ad te **venirem**. (Cicero)* Nisam nikad mislio da ću ti ponizno doći. [umjesto: *Numquam putavi **me** supplicem ad te **venturum esse**.*][29]

Ta je zamjena obvezatna kod glagola koji **nemaju treću osnovu**, pa ne mogu tvoriti particip poslijevremenosti (npr. *disco, 3. didici, –*).

*Puto **fore, ut** hanc artem **discas**.* Mislim da ćeš naučiti ovo umijeće.

2. ACI i particip

Uz glagole koji izriču **percepciju** i **prikazivanje** (***video***, ***cerno*** vidim, ***animadverto*** primjećujem, ***audio*** slušam; ***facio*** prikazujem...) stoji:

i. ACI ako se iznosi puka činjenica da se nešto dogodilo

Vidi histriones egredi. (cf. Quintilianus) Vidio sam kako glumci izlaze [vidio sam da se to dogodilo].

ii. particip ako se iznosi neposredna percepcija događaja

Polyphemum Homerus cum ariete conloquentem facit. (Cicero) Homer prikazuje Polifema koji razgovara s ovnom [Homer prikazuje cijeli razvoj te scene].

233. *Spero fore, ut contingat id nobis. (Cicero)*

[29] U tom slučaju nemamo više ACI, već zavisnu rečenicu, koja ima subjekt u nominativu.

234. *Gaude, quod [što] spectant te oculi mille loquentem. (Horatius)*
235. *Puto fore, ut aliquando commoveatur senatus. (Cicero)*

Kada se javlja

A) kao **OBJEKT** stoji uz glagole:

a. **prenošenja informacija** (*verba dicendi*): npr. ***dico***, ***loquor***, ***fero*** kažem, govorim; ***narro*** pripovijedam; ***respondeo*** odgovaram; ***scribo*** pišem; ***(scriptum) habeo*** imam (zapisano); ***nego*** niječem; ***promitto***, ***polliceor*** obećavam; ***doceo***, ***certiorem facio*** obavještavam

> ***Scribit*** *autem Statius illum cum patre habitare. (Cicero)* A Stacije piše da on živi s ocem.

b. **percepcije i mišljenja** (*verba sentiendi*): npr. ***video*** vidim; ***audio*** čujem; ***scio*** znam; ***sentio*** naslućujem; ***cogito***, ***puto***, ***existimo***, ***arbitror***, ***censeo*** mislim, smatram; ***credo*** vjerujem, ***spero*** nadam se, ***persuadeo mihi*** uvjeravam se

> *Liquere hoc tibi, Lucili,* ***scio****. (Seneca)* Lucilije, znam da ti je to jasno.

c. **emocija** (*verba affectuum*): npr. ***gaudeo***, ***laetor*** veselim se; ***doleo*** žalostim se; ***irascor*** srdim se

> *Salvum te advenisse* ***gaudeo****. (Plautus)* Radujem se što si došao zdrav.

d. **htijenja** (*verba voluntatis*): npr. ***volo*** želim; ***nolo*** ne želim; ***malo*** više želim; ***cupio*** žudim, žarko želim

> *Si* ***vis*** *me flere, dolendum est primum ipsi tibi. (Horatius)* Ako želiš da plačem, prvo valja da ti tuguješ.

e. ***iubeo*** zapovijedam, ***veto***, ***prohibeo*** zabranjujem i ***sino*** dopuštam, kad su u aktivu, te ***patior*** podnosim, trpim

> *Legatos Caesar discedere* ***vetuerat****. (Caesar)* Cezar je zabranio da se legati raziđu.
>
> *Caesar pontem* ***iubet*** *rescindi. (Caesar)* Cezar je zapovjedio da se most sruši.

B) kao **SUBJEKT** stoji uz:

a. **bezlične glagole i izraze**: npr. ***apparet*** jasno je, ***constat*** poznato je, ***oportet*** treba, ***opus est*** nužno je, treba, ***refert***, ***interest*** važno je, stalo je

> *Hoc fieri et* ***oportet*** *et* ***opus est****. (Cicero)* I potrebno je i nužno da se to dogodi.

b. **neke kopulativne glagole i izraze s komplementima**: npr. ***verum est*** istina je, ***credibile est*** vjerojatno je, ***fas est*** dopušteno je, valjano je, ***nefas est*** grijeh je, ***fama est*** priča je, ***dignum est*** dostojno je, ***utile videtur*** čini se korisnim.

> *Populum Romanum servire* ***fas non est****. (Cicero)* Nije valjano da rimski narod robuje.

> *Marium consulem fieri valde* ***utile videbatur****. (cf. Cicero)* Činilo se veoma korisnim da Marije postane konzulom.

236. *In fatis scriptum Veientes habebant fore, ut brevi a Gallis Roma caperetur. (cf. Cicero)*
237. *Ipse iubet mortis te meminisse deus. (Martialis)*
238. *Mortem censes esse sempiternum malum. (Cicero)*
239. *Nemo ire quemquam publica prohibet via. (Plautus)*
240. *Non nego indulgendum esse corpori, serviendum nego: multis enim serviet qui corpori servit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert. (cf. Seneca)*
241. *Non sine causa dictum est nihil facilius quam lacrimas inarescere. (cf. Cicero)*
242. *Principem se esse mavult quam videri. (cf. Cicero)*
243. *Quid Milonis intererat interfici Clodium? (Cicero)*
244. *Quorsum igitur haec tam multa de Maximo? Quia profecto videtis nefas esse dictu miseram fuisse talem senectutem. (Cicero)*
245. *Scipionem esse natum et nos gaudemus et haec civitas, dum erit, laetabitur. (Cicero)*
246. *Thales Milesius aquam dixit esse initium rerum. (Cicero)*
247. *Vere dici potest magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum. (Cicero)*
248. *"Initium est salutis notitia peccati". Egregie mihi hoc dixisse videtur Epicurus: nam qui peccare se nescit, corrigi non vult. (Seneca)*

Koje je jelo najbolje

Darius in fuga cum aquam turbidam et cadaveribus inquinatam bibisset, negavit umquam se bibisse iucundius: numquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolomaeus ederat; cui cum peragranti Aegyptum comitibus non consecutis cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane iucundius. Socraten ferunt, cum usque ad vesperum contentius ambularet quaesitumque esset ex eo, quare id faceret, respondisse se, quo melius cenaret [da bi što bolje večerao], *obsonare ambulando famem. Quid? victum Lacedaemoniorum in philitiis nonne videmus? ubi cum tyrannus cenavisset Dionysius, negavit se iure illo nigro, quod cenae caput erat, delectatum. Tum is qui illa coxerat: 'Minime mirum; condimenta enim defuerunt.' 'Quae tandem?' inquit ille. 'Labor in venatu, sudor, cursus ad Eurotam, fames, sitis; his enim rebus Lacedaemoniorum epulae condiuntur.' (Cicero)*

11. Upotreba dativa

Dativ je padež koji kao objekt najčešće označava **drugog ili trećeg sudionika u radnji**, onoga koji možda nije u najvećoj mjeri uključen u nju, ali ima u njoj neki **interes**. On označava i **usmjerenost** radnje prema nekomu ili nečemu, čime se približava značenju priložne oznake.

Obvezatni objekt

Postoji šezdesetak glagola koji u klasičnoj prozi traže objekt u dativu, a ne traže u isto vrijeme i akuzativni. Neki se od njih u hrvatskome konstruiraju drugačije. U rječnicima je obično navedena ta osobitost. Najčešći su:

fido, ***confido*** *amico* pouzdavam se u prijatelja, ***irascor***, ***succenseo*** *tibi* ljutim se na tebe,

medeor *morbo* liječim bolest, ***nubo*** *alicui* udajem se za nekoga,[30]

parco *tempori* štedim vrijeme, ***persuadeo*** *civibus* nagovaram građane,

studeo *agriculturae* bavim se ratarstvom, ***supplico*** *regi* ponizno molim kralja,

vaco *philosophiae* bavim se filozofijom…[31]

Neki glagoli mijenjanjem konstrukcije mijenjaju značenje:

caveo *amico* brinem se za prijatelja – ***caveo*** *canem* čuvam se psa – ***caveo*** *ab insidiis* čuvam se zasjede

provideo *saluti meae* brinem se za svoj spas – ***provideo*** *periculum* predviđam opasnost

timeo *libertati* zabrinut sam za slobodu – ***timeo*** *cladem* bojim se poraza

moderor *linguae* obuzdavam jezik – ***moderor*** *navem* upravljam brodom

tempero *hostibus* štedim neprijatelje – ***tempero*** *rem publicam* uređujem državu – ***tempero*** *ab iniuria* suzdržavam se od nepravde

249. *Facile omnes, quom valemus, recta consilia aegrotis damus. (Terentius)*
250. *Nemini parcetur.*
251. *Rogas ut mea tibi scripta mittam. (Cicero)*
252. *consulo urbi, consulo Apollinem, consulo in hostem crudeliter; vaco rei, vaco (a) re*

[30] ***uxorem duco*** *aliquem* ženim se nekim.

[31] Neki glagoli sličnoga značenja traže objekt u akuzativu, dok u hrvatskome traže objekt u dativu: ***aequo*** *deum* jednak sam bogu, ***iuvo*** *amicum* pomažem prijatelju, ***iubeo*** *militem* naređujem vojniku, ***veto*** *senatorem* branim senatoru…

253. *Non senibus, non feminis, non infantibus parcitur. (Curtius)*

Osim tih glagola, mnogi glagoli koji inače nemaju dativ često ga zahtijevaju kad su **složeni s prijedlozima *ad, ante, con, in, ob, prae, sub*** i ***super***.

*Omnesque sensus hominum multo antecellunt **sensibus** bestiarum. (Cicero)* I sva ljudska osjetila umnogome nadvisuju osjetila zvijeri.

*Omnibus **Druidibus** praeest unus. (Caesar)* Svim druidima na čelu je jedan.[32]

254. *Imminent duo reges toti Asiae. (Cicero)*
255. *Omnes sciunt quantum praestiterint nostri maiores prudentia* [razboritošću] *ceteris gentibus. (Cicero)*
256. *Omnes homines, qui sese student praestare* [nastoje biti ispred] *ceteris animalibus, summa ope niti decet [dolikuje da se trude], ne [da ne] vitam silentio transeant, uti pecora. (Sallustius)*

Neobvezatni objekt

Takav objekt može, ali **ne mora**, stajati uz bilo koji glagol.

a. **Dativ interesa.** On izriče osobu na čiju se **štetu** ili **korist** vrši radnja. Uz taj dativ glagoli mogu imati svoje ostale dopune.

*Nemo errat uni **sibi**. (Seneca)* Nitko ne griješi samo sebi.

*Non **omnibus** dormio. (Lucilius)* Ne spavam za sve.

257. *Domus pulchra dominis aedificatur, non muribus. (Cicero)*
258. *Nocentem qui defendit, sibi crimen parit. (Publilius Syrus)*
259. *Non solum nobis divites esse volumus, sed liberis, propinquis, amicis maximeque rei publicae. (Cicero)*
260. *Tibi aras, tibi seris, tibi eidem metis. (Plautus)*

b. **Dativ gledišta.** On izriče osobu s čijega se gledišta radnja vrši ili prema kojoj je usmjerena.

*Sita Anticyra est laeva parte sinum Corinthiacum **intranti** (Livius).* Anticira se nalazi na lijevoj strani onome koji ulazi u Korintski zaljev.

*Praesens sors mea ut **mihi** informis, sic **tibi** magnifica est. (Tacitus)* Kao što je za mene ova moja sudbina gadna, tako je za tebe veličanstvena.

[32] Kad se glagol rabi u prostornom značenju, prijedlog se obično ponavlja: ***in**cumbere **in gladium*** baciti se na mač. Međutim, ponavljanje nije pravilo: *Anatum ova **gallinis** saepe supponimus. (Cicero)* Često pod kokoši stavljamo jaja pataka.

261. *Hoc est oppidum primum Thessaliae venientibus ab Epiro. (Caesar)*
262. *Mihi quidem Scipio vivit semperque vivet; virtutem enim amavi illius viri, quae extincta non est. (Cicero)*
263. *Quintia formosa est multis. (Catullus)*

c. **Etički dativ.** Dativ zamjenice prvog i drugog lica rabi se za povećanje živosti pripovijedanja.

*Ecce **tibi** Sebosus! (Cicero)* Eto ti Seboza![33]

264. *Quid mihi Celsus agit? (Horatius)*

Dativus auctoris

Ponekad subjekt aktivnoga predikata kad glagol prijeđe u pasiv stoji u dativu umjesto u ablativu (u prozi s perfektom, a u poeziji i s prezentom). Taj se dativ zove *dativus auctoris*.[34]

***Mihi** res tota provisa atque praecauta est. (Cicero)* Za sve sam se pobrinuo i obavio pripreme.

*Barbarus hic ego sum, qui non intellegor **ulli**. (Ovidius)* Ovdje sam ja barbarin, kojega nitko ne razumije (= nisam nikome razumljiv).

265. *Mihi deliberatum et constitutum est. (Cicero)*
266. *Sic dissimillimis bestiolis communiter cibus quaeritur. (Cicero)*
267. *Felix est dicta sorori. (Ovidius)*
268. *Cui non sunt auditae Demosthenis vigiliae? (Cicero)*
269. *Honesta bonis viris quaeruntur. (Cicero)*

Pasiv glagolâ s objektom u dativu

Objekt u dativu (za razliku od izravnoga objekta u akuzativu) **nikad ne postaje subjekt pasiva**, već se glagol u pasivu rabi uvijek bezlično, a dativ aktiva ostaje dativ i u pasivu.

*Qui invident, egent; illi, **quibus invidetur**, ii rem habent. (Plautus)* Oni koji zavide nemaju, oni kojima se zavidi imaju bogatstvo.

270. *Mulieres omnia pavebant et sibi patriaeque diffidebant. (Sallustius)*
271. *Omnes homines libertati student. (Caesar)*
272. *Percussoribus Caesaris senatus favebat. (Eutropius)*
273. *Deus homini, animus imperat corpori, ratio libidini ceterisque vitiosis animi partibus. (Cicero)*

[33] Osobiti izrazi s glagolom ***volo***: *Quid **tibi vis**, insane? (Propertius)* Što hoćeš, luđače? *Tacitae quid **vult sibi** noctis imago? (Ovidius)* Što znači ova slika tihe noći?
[34] On se upotrebljava i kao vršitelj radnje gerundiva u PPK.

Nezasitna Celija

Das Parthis, das Germanis, das, Caelia, Dacis,
nec Cilicum spernis Cappadocumque toros;
et tibi de Pharia Memphiticus urbe fututor
navigat, a rubris et niger Indus aquis;
nec recutitorum fugis inguina Iudaeorum,
nec te Sarmatico transit Alanus equo.
Qua ratione facis, cum sis Romana puella,*
*quod** Romana tibi mentula nulla placet? (Martialis)*

* zašto; **da

12. Upotreba genitiva

Objekti

Genitiv sjećanja. Uz glagole **sjećanja, podsjećanja i zaboravljanja** (***memini***, ***reminiscor*** sjećati se; ***moneo***, ***commoneo***, ***commonefacio*** podsjećati; ***obliviscor*** zaboravljati) predmet sjećanja, podsjećanja ili zaboravljanja stoji u genitivu.

*Debeo meminisse **constantiae** tuae. (Cicero)* Moram se sjećati tvoje postojanosti.

*Obliti **salutis** meae de vobis ac de vestris liberis cogitate. (Cicero)* Zaboravivši moje dobro mislite na sebe i svoju djecu.

Glagoli **sjećanja** i **zaboravljanja** mogu stajati s akuzativom (osobito kad se radi o neživim bićima).

*Qui sunt boni cives, nisi qui patriae **beneficia** meminerunt? (Cicero)* Tko su valjani građani, ako ne oni koji pamte dobročinstva domovine?

Glagoli **podsjećanja** češće traže *de*+ablativ.

*Oro ut Terentiam moneatis **de testamento**. (Cicero)* Molim da Terenciju podsjetite na oporuku.

Glagol ***recordor*** sjetiti se, stoji s *de*+ablativ ili s akuzativom.

*Nec vero sine magno animi maerore ac dolore … **de te** recordor. (Cicero)* I sjećam te se … ne bez velike tuge i boli u srcu.

*Recordabantur Galli priorem **libertatem**. (Tacitus)* Gali su se sjećali prijašnje slobode.

Kod sve te tri skupine glagola zamjenica srednjega roda stoji u akuzativu.

*Forsan et **haec** olim meminisse iuvabit. (Vergilius)* Možda će biti ugodno jednom se sjetiti i ovoga.

274. *Vivorum memini, nec tamen Epicuri licet oblivisci. (Cicero)*
275. *Te neque praesens filius de liberorum caritate neque absens pater de indulgentia patria commonebat? (Cicero)*
276. *Caecina milites temporis ac necessitatis monet. (Tacitus)*
277. *De eo proelio vos invitus admonui. (Cicero)*
278. *Legem solet oblivisci iracundia. (Publilius Syrus)*
279. *De vestris illis lacrimis recordor, quas pro me et multum profudistis.*

280. *Te veteris amicitiae commonefecit. (Rhetorica ad Herennium)*
281. *Discipulos id unum interim moneo, ut praeceptores suos non minus quam ipsa studia ament. (Quintilianus)*

Priložne oznake

1. **Genitiv sudbenog postupka.** Glagoli i izrazi sudbenog postupka (optuživanja, utvrđivanja krivnje, osuđivanja, kažnjavanja, oslobađanja): ***accuso***, ***increpo***, ***arguo***, ***reum facio***, ***nomen deferro*** optužujem, ***convinco*** utvrđujem krivnju, ***damno***, ***condemno*** osuđujem, ***absolvo*** oslobađam...

a. **sadržaj**, tj. povod optužbe izražavaju genitivom.

furti	za krađu
parricidii	za ocoubojstvo
veneficii	za trovanje
coniurationis	za urotu
proditionis	za izdaju
capitis / capite	za ubojstvo
maiestatis	za uvredu veličanstva
repetundarum	za pronevjeru

- Sadržaj optužbe može se izreći i izrazima *nomine/crimine* + genitiv ili *de* + ablativ.

nomine coniurationis *damno* osuđujem zbog urote; *accuso* ***de vi*** / ***de veneficio*** / ***de rebus repetundis*** / ***de ambitu*** optužujem za nasilje / trovanje / pronevjeru / podmićivanje

b. **kaznu** izražavaju ablativom

Damnatur ***decem milibus.*** Oglobljen je za deset tisuća.

Aristides ***exilio*** *decem annorum multatus est. (Nepos)* Aristid je osuđen na desetgodišnje progonstvo.

- Ako je kazna nedefinirana (***tanti, quanti, dupli, tripli...***), upotrebljava se genitiv.

  Quanti *damnaris?* Na koliko si osuđen?

  Fur ***dupli*** *condemnabatur, fenerator* ***quadrupli****. (cf. Cato Maior)* Lopov je bio osuđivan na dvostruku kaznu, a kamatar na četverostruku.[35]

- Mjesto kazne ili prisilnoga rada izriče se s *ad/in* + akuzativ.

[35] NB. *damnare* ***capitis*** / ***capite*** osuditi na smrt.

> *Damnatus est* ***ad bestias / ad metalla / in opus publicum.*** Osuđen je na zvijeri / na rad u rudniku / na javne radove.

282. *Caligula multos honesti ordinis ad metalla et munitiones viarum aut ad bestias condemnavit. (Suetonius)*
283. *Gabinium de ambitu reum fecit P. Sulla. (Cicero)*
284. *Multi capitis damnati exulesque convenerant. (Caesar)*
285. *[Themistocles] hoc crimine absens proditionis damnatus est. (Nepos)*

2. **Genitiv vrijednosti.** Glagoli procjenjivanja vrijednosti (***aestimo*** procjenjujem, ***habeo***, ***facio*** smatram vrijednim, ***sum*** imam vrijednost, vrijedim) i trgovanja (***emo*** kupujem, ***vendo*** prodajem, ***veneo*** na prodaju sam, ***sto, consto*** koštam, ***conduco*** iznajmljujem, ***loco*** unajmljujem) traže:

- genitiv za nedefiniranu vrijednost

  Glagoli procjenjivanja traže genitive ***tanti*** toliko, ***quanti*** koliko, ***pluris*** više, ***magni*** mnogo, ***minoris*** manje, ***parvi*** malo, ***plurimi, maximi*** najviše, ***minimi*** najmanje, ništa, ***nihili*** ništa.

  > *[Voluptatem] virtus* ***minimi*** *facit. (Cicero)* Krepost najmanje cijeni [nasladu].

  Glagoli trgovanja traže samo ***tanti, quanti, pluris*** i ***minoris***. Svi su ostali izrazi u ablativu.

  > *Emit* ***tanti quanti*** *Pythius voluit. (Cicero)* Kupio je za toliko za koliko je Pitije htio.[36]

- ablativ za definiranu vrijednost

  > ***Viginti talentis*** *unam orationem Isocrates vendidit. (Plinius Maior)* Isokrat je prodao jedan govor za dvadeset talenata.

286. *Emit morte immortalitatem. (Quintilianus)*
287. *In rebus dubiis plurimi est audacia. (Publilius Syrus)*
288. *Magis illa iuvant quae pluris emuntur. (Iuvenalis)*
289. *Meritissimo te magni facio. (Terentius)*
290. *Quanti vero ista civitas aestimanda est, ex qua boni sapientesque pelluntur? (Cicero)*

August i ulizice

Sublimis Actiaca victoria[i] revertebatur Octavius. Occurrit ei inter gratulantes [homo] corvum tenens, quem instituerat[ii] hoc dicere: 'Ave, Caesar victor, Imperator'. Miratus Caesar officiosam avem, viginti milibus nummum[iii] emit. Socius opificis, ad quem nihil ex illa

[36] ***Bene*** *emere* jeftino kupiti, ***bene*** *vendere* skupo prodati, ***male*** *emere* skupo kupiti, ***male*** *vendere* jeftino prodati.

liberalitate pervenerat, affirmaverat Caesari illum habere[iv] et alium corvum, quem ut[v] afferre cogeretur, rogavit. Allatus verba, quae didicerat, expressit: 'Ave, victor, Imperator Antoni'. Nihil exasperatus, satis duxit iubere illum[vi] dividere donarium cum contubernali. Salutatus similiter a psittaco, emi iussit eum[vii]. Idem miratus in pica, hanc quoque redemit.
Exemplum sutorem pauperem sollicitavit ut corvum institueret ad parem salutationem; qui impendio exhaustus, saepe ad avem non respondentem dicere solebat: 'Opera et impensa periit'. Aliquando tamen corvus coepit dicere dictatam salutationem. Hac audita[viii], dum transit Augustus respondit: 'Satis domi salutatorum talium habeo'. Superfuit corvo memoria ut[ix] et illa, quibus dominum querentem solebat audire, subtexeret: 'Opera et impensa periit'. Ad quod Caesar risit emique avem iussit quanti nullam adhuc emerat. (Macrobius)

[i] zbog pobjede kod Akcija, [ii]naučio, [iii] 20.000 sestercija, [iv] da on ima, [v] rogavit ut – zamolio je da, [vi] smatrao je da je dovoljno da mu naredi, [vii] naredi da bude kupljena, [viii] kad ga je čuo, [ix] prevesti posljedično